

"The Feminist Proposal is Really Ridiculous" המאבק על זכויות של נשים לשם ערכות דין בארץ ישראל

אייל כתבן ורות הלפרין-קרוי

תקציר ◆ מבוא ◆ א. ניסיון ראשון (1922-1920) ◆ ב. ניסיון שני (1922-1923) ◆
ג. ניסיון שלישי (1924-1925) – ביאום המאבק ◆ ד. ניסיון רביעי
ה. פקודה עוקפת בג"ץ ◆ ג. אחרית דבר

תקציר

בשנת 1930 קיבל בגין צ'ארל את עתרתה של רווה גינצברג וקבע כי נשים רשאיות לשמש ערכות דין בארץ ישראל. פסק הדין היה שiao של מאבק משפטי וציבורי שנמשך כעשר שנים. ממבט ראשון נראה שפרשה זו מתארת מאבק למתן שוויון זכויות והזדמנויות לנשים, אולם חקירה מודקדקת של פרטיה הפרשה מגלה שהציגו הפמיניסטי שלו בלבד – הנשים היו רק קלף במשא ומתן שהתנהל במקום אחר לממי. יחסים אישיים ומוסדיים, שיקולי יוקרה ושאלות מפלגתיות (בריטניה), מאפיינים ביוגרפיים וכן הלאה – הם שהכתיבו את התוצאה הסופית, והיא אכן התקבלה רק כאשר מערכת הנסיבות התאימה לכל המעורבים. אחד הגילויים המעניינים בהקשר זה הוא העובדה שהציגו בזוכתו של נשים לשמש ערכות דין בארץ ישראל אפשר לבג"ץ – שקיבל את עתרתה של גינצברג – להציג עצמו גורם שמנגן עצמאות שיפוטית בORITY. יתרה מכך, גם אותה פקודה ("עוקפת בג"ץ") שמייהרו Zukun

Eleanor P. Hadassah-Brandeis Institute Research Award ובזכות Jacobson Woman of Valor Award for Hadassah-Brandeis Institute Exceptional Research Award Applicants (אצ"מ), בארכיוון המדינה (א"מ), בארכיוון עיריית ירושלים ובארכיוון הלאומי הבריטי (PRO). תודנו לצוותי הארכיונים. תודה מיהודה לגב' מיכל פט מארכיוון המדינה על הסיווע במהלך המאבק. תודה למרכז כח-העת "מחקרי משפט", לעורכים ולקראים האנונימיים. תודה לפרופ' מרגלית שליח; לפרופ' יורם שחדר; לד"ר עמיה� רוזנברג ולד"ר נתן ברון על עזרתם. וכਮובן לעוזרי המחבר המוסרים: ענת הילר, ענבל קארו ואלדד פרקש.

* אייל כתבן, המרכז האקדמי למשפט ולעסקים, רמת גן; מרצה מן החוץ, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן; עמית מחקר באוניברסיטה, Brandeis University, Hadassah-Brandeis Institute, Brandeis University, בר-אילן. ** רות הלפרין-קרוי, פרופסור חבר, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן; ראש מרכז רקמן לkidom מעמד האישה, אוניברסיטת בר-אילן.

השופטים והניצב העליון לנשות ולהתקין לאחר קבלת פסק הדין, מוחזקת לכואורה את התזה שבג"ץ הפגין עצמאות שיפוטית, שהרי החלטת בינויד לעמדת זקן השופטים. אךשוב, בבחינה מעמיקה של פרטי המקרה מגלת כי למעשה הייתה ההחלטה מיותרת, וכפין הנראת היא נועדה להפיס את דעתם של חלק מהצדדים המעורבים ולהציג עצמאות שיפוטית לכואורה בלבד. היבטים ציבוריים ופוליטיים אלה נבחנים במאמר דרך ניתוח מאבק הנשים על זכויותן לשמש עורכות דין בארץ ישראל.

מבוא

נשיא בית המשפט העליון נפגש בחשאי עם ראש הממשלה בעקבות פסיקת בג"ץ להתיידר לנשים לשרת בכל הפקיד בצה"ל. השניים מסכימים שיש לגבות טוותה החקיקה שתגביל את תוקף הפסיקה, ונשיא בית המשפט העליון אף מסיע בנסופה. עם פרסום טוותה החקיקה ארגוני הנשים, התקשורות ולשכת עורכי הדין יוצאים חוץ נגרה. הסייע כМОן דמיוני, אך לפני שבועיים וחמש שנים זו הייתה תמונה המצב פחות או יותר. בתפקיד נשיא בית המשפט העליון שימוש זקן השופטים (אך שסמכויותיו היו שונות כמעט לחלוטין) של נשיא בית-המשפט העליון דהיום), בתפקיד ראש הממשלה – הנציב העליון ופסק הדין היה פסק הדין שהתיידר לנשים לשמש עורכות דין בארץ ישראל. ציריך כМОן לזכור שרארש הפימידה השלטונית או בארץ היו הבריטים, מכוח המנדט שהעניק להם חבר האומות על ארץ ישראל. עם זה, גם באותו ימים נשמע הסייע משונה ומתימה: מודע ונדר מן הרכוב השופט היהודי היחיד בכourt המלפט העליון באותה עת? וכי צ'ריך זה ניתן פסק הדין פה אחד, בניגוד להוראות ממשלה האם ובניגוד לעמדת הרשנית של ממשלה המנדט? האומנם היה מדובר במפגן אונטני של עצמאות שיפוטית של בית המשפט העליון עד שנראה שפסק הדין ניתן בניגוד לעמדתו המפורשת של זקן השופטים, שקבע את הרכבים שיידונו בתיקים שלפני בית המשפט? שהרי אם לא כך הדבר, מודיעו הזרו לפעול ל██יל תוצאות? ומודיעו חבירו זקן השופטים והניצב העליון לפורסם בדחיפות פקודת שחאלת לפחות, תרוקן את פסיקת בג"ץ מתוכן? השאלה הלו ורבות אחרות עלות ומתבררות מtopic בחינת מאבק הנשים על וכוחן לשמש עורכות דין בארץ ישראל. התשובה לשאלות הלו וחושפות חמונה הנוגעת לא רק למאבק הנשים לשווון זכויות, אלא גם למערכת המשפט המנדטורית בין השנים 1920-1930, שנים משמעותיות בעיצוב מערכת המשפט.

לכואורה אפשר היה לפטור את השאלות הללו (לפחות בתקופה שלאחר כינון המנדט) בנסיבות יחסית ולהסתמך על הסבר מסורתי שניתן כמעט לכל התנהלות המנדט הבריטי באותו הזמן בהתחמಡותו עם האוכלוסייה המקומית: שמירה על עקרון ה"מחזיבות הכלול" (parity policy), דהיינו שמירה על מתן יחס מאוזן כלפי יהודים וערבים מtopic רצון להימנע מלהריגז את אחד הצדדים ולמנוע תסיסה.¹ ככלומר אפשר היה לומר שבתחילת סירב

¹ ראו: יעקב ראובני משל המנדט בישראל – ניתוח היסטורי – מליעי 17-14 (תשנ"ג); KOLINSKY, LAW, ORDER AND RIOTS IN MANDATORY PALESTINE, 1928-35, 5-6, 151, 194,

בית המשפט לדרישת הנשים היהודיות בשל התנגדות הגברים העربים. לאחר מאבק משפטי, שציגו בו גם גברים יהודים, התקבלה החלטה, ואז החוקה המנדטורי מצא לנכון לנשות ולהגביל את הזכות כדי להפסיק את הצד הערבי. זהו הסבר חד-ממדרי מסווג אחד. אפשר לחשב על הסבר חד-ממדרי מסווג אחר, ההסביר הפמיניסטי, ולפיו סייפרנו ממקום בץ' הרמן של התפתחויות מקומיות ובין-לאומיות משמעותית בנושא מעמדן של נשים, והמאבק הנוכחי מגלים עימות בין-תרבותי משולש (המנדט הבריטי, היישוב היהודי והאוכלוסייה הערבית) סביר הנושא. אמם קריונות אלו אפשרויות, אך לטענו הן פשטיות וחד-ממדיות. במאמרנו זה אנו מבקשים להציג הסבר רב-מדוי² להגבלת עיסוקן של נשים במקצוע ערך הדין ולקבלת זכויות של הנשים לעסוק בו, וכך כן לברור את מהות המאבק – האם היה המאבק פמיניסטי-עקרוני-מקצועי, או בעיקר פוליטי-אישי-מערכת? מכאן גם החזקות למאבקים דומים, היסטוריים או בני-זמננו. מה באמת מכתיב אותם? מה טיבם של המאבקים המשפטיים הגדולים? כלום לעצמת הטיעונים המשפטיים והאידיאולוגיים יש משמעות, או שמא בסופו של דבר, המעורבות האישית, האינטראטיב האישים ויחסיו הכוח המערכתיים של המוסדות המעורבים הם המכרים את הCPF³ את עיקר תשומת הלב במאמרנו זה נפנה לגורמים המשפטיים המוסדיים, אשר שימשו שחקנים ראשיים במבנה על כל חלקה.⁴ בתוך כך נוכל ללמד על מערכת המשפט בארץ ישראל באותה תקופה. כל אלו יכולו לשמש גם בעtid כלים לבחינת החקיקה והפסקה בארץ ישראל המנדטורית, וגם לאחריה, במדינת ישראל.

226. בהקשר של הספר שלפניו רוא גם: א' קיסרי "פיליטון קטן – כשהאהשה נעשית עורך דין..." דאר חיים י' טבח החור"ץ, עמ' ב: "המאונן של הממשלה הם ניטרליים, לטיפה לישראל, ולטיפה לישמעאל. עציטה לישמעאל, עציטה לישראל".

במאמרנו "רב מדוי" כונחנו בין היתר לכל אחד מלאה: השפעת לחצים בין לאומיים; מעורבות ארגוני נשים; מאבקי כוח אישיים; הילכי קבלת החלטות הבוסטיים על קשרים אישיים ועל דעתם ואמננות (קדומות); יחס ניציב עליון – זון השופטים; התפתחויות בעולם המוסלמי; השפעת המפלגה השלטת בבריטניה על המצב המשפטאי בארץ ישראל; עצמאות המשפט השיפוטית; הפקידו ומעמדו של בגין'ז וכי'ב. למשל, השוו למאמרו של יאיר שגא "למען הצדק? על הקמתו של בית-המשפט הגבוה לצדק" עיון משפט כח 225 (2004), המבקש מהראות שהקמתו של בגין'ז לא נבעה משיקולים ענייניים בלבד ומתוותה של הגנה על האזרחים מפני רשותו של השלטון, אלא גם (ואולי בעיקר) ממאבקים אישיים-פנימיים בין אנשי הממשלה והמשפט הבריטים.

2 3 השוו למאומו של אסף לחובסקי, המציג הסבר רב מדוי ל"אנגליפיקציה" של המשפט המנדטורי בארץ ישראל, ובכלל זה התחקוק על האפיקונים האישיים של כל הגורמים המעורבים בדבר, לרבות בעלי הדין עצם: Assaf Likhovski, *In Our Image: Colonial Discourse and the*

4 (1995) 29 ISRAEL L. REV. 291 (1995). נבהיר כי תחת המושג "גורמים משפטיים מוסדיים" אנו כוללים גם את "החוק", על כל מרכיביו, ככלומר את הדרג הפקידי של מושל המנדט הבריטי.

א. ניסיון ראשון (1922-1920)

משתתפים: ברנה רשל – בוגרת משפטים מאודסה

המוועצה המיעצת

הנציב העליון (סමואל) והיו"ץ המשפטי (בנטויז')

קרזוון – "שר החוץ", מזקיר המדינה לענייני חוץ

ראשיתו של המאבק בשנת 1920. אז פנתה בעלת דיפולמה משפטית מאוניברסיטה ברוסיה בבקשתה לעמוד לבחינות ולשמש עורכת דין בארץ ישראל. שמה של המועמדת לא פורט במסמכיו הדינומיים הפנימיים שהתקיימו בעקבות פניהה (שהרי הבקשה העקרונית היה לב העניין).⁵ בחיפושינו מצאנו שמחаб הפניה הראשון הופנה ל"ממונה המשפט הבהיר בירושלים" ונשלח מאת ברנה רשל (Brana Rashal).⁶ רשל, ילידת שנת 1898, למדה משפטים באודסה בין השנים 1917-1919, ובקשה לעמוד לבחינות כדי לעבוד בו.⁷ מכתב זה פותח מערכת שחימש עשור שנים, עד לקבלת פקودת עורכי הדין (התקלבות נשים)⁸ בשנת 1930. בעקבות פניה זו דנה המועצה המיעצת של פלשתינה-ארץ ישראל⁹ באפשרות שנשים יורשו לעסוק בעריכת דין בארץ.¹⁰ זו הייתה ההחלטה השניה של המועצה ונדרנו בה מגוון נושאים, דוגמת פקודת המשטרה ופקודת בראות העם. כוורתו של אחד מנושאי ההחלטה הייתה "נשים עורכות דין" ("Women as Advocates"). תיאור הדין מעניין: נורמן בנטויז', שהיה היועץ המשפטי (או, "המציד המשפטי"),¹¹ פנה למועצה בבקשתה לקבל את עדמתה

PRO FO 371/5294 5
א"מ, חט' 20, מ-1261, 1261, 14.6.1920. מכתב מיום 6.12.1920 מהרברט סמואל לקרזוון.

6
(באנגלית). המכתב נשלח עבר המעבר לשולטן האזרחי הבריטי בארץ ישראל,
L.B.65 PROCLAMATIONS, ORDINANCES AND NOTICES, No. 50
7
את ההידר לעסוק במקצועו נתן באותו העת – "על פי"
Proclamation "Senior Judicial Officer" 15.8.1918 מופיע ב- 1.10.1918, מיום 1.10.1918
8
תקנות בית המשפט מיום 1.10.1918 ולפי התקנות העותומאנית מיום 1.1.1876
ע"ר, 517, 16.7.1930, עמ' 1, 1925, 129-122, 110-111, 35-34, 1917-1925
9
את המועצה המיעצת הקים הנציב העליון הרברט סמואל כגוף מייעץ לענייני חיקקה. על חברי
norman bentwich, wanderer between: two worlds (1941) ; וכן: רחללה מקובר סדי שלטן ומיניל בארץ-ישראל –
המחלקה לחוליות ישראל (1984); כמו כן ראו רוכבי, לעיל העירה 1, בעמ' 35-34, המציג כי מלבד
הרברט סמואל השתתפו במועצה עשרים חברים: עשרה פקידי ממשל ועשרה נציגי ציבור (שלושה
יהודים – דוד לילן, אהרון איזנברג וייצחק בן-צבי; שלושה נוצרים; ארבעה ערבים), ובכמה מקרים אכן
הצליחו להשפיע על ההחלטה. עוד על המועצה ראה הרברט סמואל להצעת הנציג הערלון על ממשלה
פלשתינה (א"ז) בשנות 1920-1925, Kolinsky, (1925) 27, לעיל העירה 1, בעמ' 7-6.

10
PRO FO 371/5294 R.A. ABRAMS, JEWISH WOMEN IN THE INTERNATIONAL WOMAN SUFFRAGE ALLIANCE (1899-1926) (Ph.d. Dissertation, Brandeis University, 1996)
.NORMAN DE MATTOS BENTWICH, MY 77 YEARS (1961)

בעניין הסמכתן של נשים לשמש עורכות דין בארץ ישראל. ההנגדות להצעה באה מצד הנציגים הערבים במלואה:

Dr. Salim was entirely opposed, considering that the time had not arrived for such an innovation. This view was supported by Toukan Bey and Sheikh Abu Middein.¹²

בנטויז', לא הרפה וחיק אח דבריו בעובדה שנשים מורשות לשמש רופאות בארץ ישראל עוד מימי הטורקים. הוא צין שזכות הופעתן של עורכות דין תוגבל, ובכל מקרה הן לא יירשו להופיע בפני הדיין השערויים.¹³ על רקו עמדתו של בנטויז', שנטה לטובת המבקשת, ועל רקו החזית של הנציגים הערבים, בולטת שחיקתם של יתר הנציגים היהודיים – יצחק בן-צבי, דוד ילין¹⁴ וחיים הרוי. לעובדה זו משנה חשיבות לנוכח ביטוי עמדותיהם בסוגיות אחרות שהובילו במהלך הישיבה.¹⁵ לא מן הנמנע שעמדותם לא יוצגה בפרוטוקול, אך ככל הנראה היא לא הייתה אקטיבית וניתנה, אם בכלל, בלשון רפה.¹⁶ מכל מקום, אין להסביר מכך שהנגדות להצעה, שהרי בסופה של דבר עמדת הנציגים הערבים הייתה ברעת מיעוט.

ההגדותם של הערבים נבעה, לטענותם, מחשש מפני תגوبת חלקיים מהאוכלוסייה המוסלמית, ובעיקר מפני תגובת הבדואים, שכן, כנולה מדיוחו של הנציב העליון הרברט סמואל¹⁷ על אודות אותה ישיבה, “Bedouin Tribes regard it as a slur upon men that women should have any part in public life” סמואל, בשלב זה לפחות, המליך לפני מזכיר המדינה לענייני חוץ הלורד קורזון (Curzon), שהיא ממנה באotta עת גם על ענייני ארץ

¹² PRO FO 371/5294. מכתב מיום 6.12.1920 מהרברט סמואל לקורזון, לעיל הערא 10. על Suleiman STUART ERSKINE (MRS.), PALESTINE OF THE ARABS 176-177 (1935) ראו:

¹³ שימוש ראש העיר שכם מאו 1925 וחבר המועצה המיעצת הראשונה. PRO FO 141/442/5 פרוטוקול הישיבה השנייה של המועצה המיעצת מיום 9.11.1920 (למעטה

¹⁴ ישיבה חודשה ביום 10.11.1920, ואז נדונה גם סוגיית הנשים עורכות דין); הפרוטוקול מופיע במאדורה שונה מעט גם ב- PRO CO 814/6.

¹⁵ נצין כי דוד ילין, נשיא המועצה הלאומית, הגיע בשנת 1924 להסכם עם המזרחי, הסכם שמטrho להפיס את דעונו של המזרחי ובתחן כך לפניו בסוגיות זרות ההצבעה לנשים ביישוב. ראו MOSHE

¹⁶ BURSTEIN, SELF-GOVERNMENT OF THE JEWS IN PALESTINE SINCE 1900 106 (1934)

¹⁷ למשל, דוד ילין בחור להאר בפרוטרוט את הנטייה הארוכה ברכבת מיפו לירושלים ואת השיפורים שיש לעורך בשירות הרכבות.

¹⁸ PRO FO 371/5294. מכתב מיום 6.12.1920 מהרברט סמואל לקורזון, לעיל הערא 10 המציג כי חברי המועצה היהודים תמכו ב”שוויון וכוויון לנשים” ואילו שניים מבנן והחברים המוסלמים הנגדו, במיוחד השיח' של אර-שבע. כאמור, הרישא של הדברים לא בא לידי ביטוי בין דפיו של פרוטוקול הדין.

¹⁷ יהורי אנגלי ומקורב לרעיון הצייני, הנציב העליון הבריטי הראשון בפלשתינה-ארץ ישראל. שימש בתפקידו בין השנים 1925-1920. ראו: SAMUEL HERBERT, MEMOIRS (1945).

¹⁸ PRO FO 371/5294. מכתב מיום 3.12.1920 מהרברט סמואל לקורזון.

ישראל¹⁹, להעניק לנשים את זכות הכניטה למקצוע בכספי למגבלות מסוימות (כלומר שיוכלו להופיע בפניו בבחוי משפט או רוחים בלבד ולא בבחוי דין דתים מוסלמיים).²⁰ ואולם הlord קרוון העדיף לקבוע כי במצב ההתקפות הנוכחי בפלשתינה – ארץ ישראל ובמדינות המזרח האנושיות מוטב להמתין עניין זה.²¹ במכח שליח קרוון לסමואל העלה קרוון שלושה טיעונים להחלטתו: החש מפני תגונה שלילית מצד המוסלמים, שבודאי לא יסכימו שאישה תבצע חקירה נגדית; הטענה שנשים עדין לא הורשו לעסוק במשפטים בקונסטנטינופול; הטענה שהחוק לביטול המնעות על בסיס מין (Sex Disqualification) הבריטי התקבל רק בשנת 1919 ולכן יש מקום לעכב את ההתקפות הפרקтика במדינות המזרח.

שלושת הטיעונים חשובים, ויש להסבירם אחד לאחר. ראשית, הפגיעה ברגשות המוסלמים. מתברר כי התקופה שבין פניהו של סמואל לתשובתו של קרוון התנהלה חלופת מזכרים ותרומות בעניין הצעתו של סמואל, ויש בה כדי ללמד על הלחץ הרוח בקרוב אנשי הממשלה הבריטי באותה עת – הן ייחסו בסוגיות מעמד האישה הן ייחסו בסוגיות הלאומים בארץ ישראל.²² הרושם הכללי הוא שכתחשב בעמדת האוכלוסייה המוסלמית נתפסה ההצעה – מבחינה פוליטית – הצעה שטרם הגיעה זמנה. טיעון זה מקורו בהערכתו של הקולונל קרונוליס (Cornwallis), שהוא מצוי בהצלி הרוח של האוכלוסייה המוסלמית:

My personal impression is that they [the Moslems in Palestine – R.H.K. & E.K.] would intensely resent being cross examined in public by a woman – especially a Jewess

¹⁹ בשנת 1921 עברה סמכות משרד החוץ על ארץ ישראל לידי משרד המושבות. ראו: רארבני, לעיל הערא, 1, בעמ' 31. כמו כן ראו: מקובר, לעיל הערא, 9, בעמ' 98-97. מקובר סוקרה שם את בעלי התקפitudes במשרד המושבות (שרים וחת'-שרים). עוד וראו שם, בעמ' 101, על תפקיד משרד המושבות באישור מוקדם של כל דבר حقיקה טרם הגשתו למועצה המיעצת.

²⁰ PRO FO 371/5294. מכתב מיום 6.12.1920 מהרברט סמואל לקרוון, לעיל הערא 10. סמואל ציין כי הוא סבור שלබור התנגדות השיעיים הערבים לא תהיה החגדורות נשיות ימשכו עורכות דין, וכי האוכלוסייה היהודית כפי הנראה תתמוך בהכרה בזכותן זו ואולי אף תנסה להחיש את קבלתה. הנציב העליון הוסיף גם כי, "יש נשים המשמשות עורכות דין בקונסטנטינופול, וכמה נשים המשמשות 'דוקטוריות' פלשתינה – ארץ ישראל".

²¹ PRO CO 733/68, מכתב מיום 5.1.1921 מאת רונלד לינדיי (R.C. Lindsay), שימש אז סמנ"ל המשרד לענייני חוץ) בשם מזכיר המדינה לענייני חוץ, הlord קרוון אל הרברט סמואל. כך אנו לומדים גם מהתקפות מאוחרת יותר: PRO CO 733/169/10. מכתב מיום 21.6.1929 מס' 588 מה- Officer Administering the Government Sidney Webb (הlord פספיל), מזכיר המושבות.

²² PRO FO 371/5294. מזכר פנימי מיום 6.12.1920 מאת הרברט סמואל, יושלים. בחלקו הראשון של המזכר מופיעה פניהו של סמואל, הדומה בעקירה למכתב שליח באותו יום לlord קרוון. מתחת לפניהו המודפסת מופיעה חמיש ת夷יחסויות של פקידים במשרד החוץ הבריטי, ובchant מועלים כמה וכמה היבטים של העניין, ולדעומם יש בהם כדי לשכנע את מקבלי ההחלטה להמליץו של סמואל. מעניינת אף הת夷יחסות של פקיד עולם, AC, שהסתפק במילים: "The Feminist proposal is really ridiculous" (שם).

המאבק על זכויותן של נשים לשמש עורך דין בארץ ישראל

משפט זה מופיע מילה במילה (מלבד התייחסות להזדהה הלאומית של האישה החוקרת בבית המשפט) במכח החשובה מטעמו של הלורד קרוון אל סמואל.²³ שנייה, עיסוק נשים בעריכת דין בטורקיה. ככל הנראה בעקבות הטענה שהציג סמואל, כי בטורקיה נשים מורשות לעסוק בעריכת דין, ערך משרד החוץ בירור בעניין ומצא שלא כך הדבר. סוגיה זו תחזרו שוכן ושוב בהמשך, כשתורקיה ומדיניותה כלפי נשים המשמש קנה מידה להשוואה בעבר לא אחרים מאשר הבריטים. השוב לצ'יין שהבריטים היו ערימים לסוגיות מעמד הנשים במקצועות המשפט במוגנות הרינויים בוועידת השלום שהתקיימה בשנת 1919 וביקשו לבחון את ההתחפותה בסוגיה בצרפת ובגרמניה.²⁴ שלוש שנים מאוחר יותר שבה ועלתה הסוגיה, והפעם התקבשו הבריטים לספק לצ'וסלבקים מידע בדבר מעמד הנשים במקצועות המשפט.²⁵

שלישית, החוק לביטול המניות על בסיס מין האנגלי משנת 1919, אשר ביטל את הגבלות על כניסה של נשים (נשים או פנווות) לפופסיות ועל החזקתן במשרות ציבוריות או שיפוטיות. דבר החקיקה זה התקבל לאחר ניטיונות החקיקה שנעוורו למנוע את אי-השוויון האורחី בין גברים לנשים, ובכלל זה כניסה של נשים לפורפסיה המשפטית. ההתנגדות לחוקה נשאה עקב השתתפותן של נשים במלחמה העולם הדר羞ונה.²⁶ ככלומר הנאים הבשילו רק לאחר שהנשים "הוכיחו את עצמן" בתקופה המלחמה. גם מעורבותה של מפלגת הליברורים בקידום החקיקה עשתה את שלה,²⁷ ובסתורו של דבר התקבל החוק ובعقوותיו דברי חקיקה ספציפיים שנעוורו למנוע אפלית נשים, כגון במשרות שיפוטיות וווטרות יחסית.²⁸ החוק עצמו ישם בעצלונים, ורק בשנת 1922 הוסמכה באנגליה ערכות היין הראשונה. אכן, יש להנימ שהשפעת הליך השינוי החקיקתי שהתרחש באנגליה הייתה עמוקה אף יותר מכפי שנדמה. אכן, מן התוכנות הפנימיות אפשר לראות בירור כי הבריטים הטילו ספק בנסיבות של ארצות המוזה לקל שינוי כזה, כל שכן שבאנגליה התקבל השינוי ורק בעת האחורה. גם כאן מתקפת תפיסה לא רק של עליונות אלא אף של חש מפני תמורה

.PRO FO 608/247/4 23
.PRO LCO 2/604 24

Christine Alice Corcos, *Portia Goes to Parliament: Women and Their Admission to Membership in the English Legal Profession*, 75 DENV. U.L. REV. 307, 380 (1998) 25

Francis Bennion, *The Sex Disqualification (Removal) Act – 60 Inglorious Years*, 129 26

DAVID MORGAN, SUFFRAGISTS AND LIBERALS: NEW LAW JOURNAL 1088 (1979)
THE POLITICS OF WOMEN SUFFRAGE IN ENGLAND 7, 80 (1975); PAMELA M. GRAVES,
LABOUR WOMEN: WOMEN IN BRITISH WORKING-CLASS POLITICS 1928-1939 16-17
. (1994)

ראו הרינויים על קבלת הדין, Justices of the Peace (Qualification of Women)-ב' 27
.2/350

הזמן הרוב שהלך בין קבלת החוק לבין הסמכתן של הנשים הראשונות לעורכות דין נבע מכך שעד לקבלת החוק נשים לא יכולו לעبور את ההכשרה הנדרשת. ראו: PRO LCO 2/604 28

בארצות שלכורה מוגנות אחרי אנגליה.²⁹ וכן גורם לכך המתחנשא של הממשלה אשר העבירה לא מכבר حقיקת נשים מתקדמת בביתה שלה³⁰ לחסימת התקדמות מקבילה בטריטוריה שבשליטתה.

בסוף דבר, על פי החלטתו של קרוון, פרסמה ממשלה האם ב-5 בינוואר 1921 הנחיה לעכב את האפשרות להסמכת נשים לערכות דין.³¹ בהתקבוניות רטוספקטיבית, הדינמיקה המאפיינת את קבלת ההחלטה מזוונה: הרברט סמואל, היושב בראש הפירמידה של הפקידות הבריטית בארץ, צידר בדעת הרוב במועצה המיעצת ותמן בקבלן של נשים למקרה ערצת הדין, ואילו ממשלה האם קיבלה את עדמת שר החוץ קרוון, אשר צידר בדעת המיעוט דוקא, אשר ביטהה את התנגדות העברים. אمنם אפשר לראות בכך ביטוי למדיניות הבריטית של מהחויבות הכפלה בכל הקשור לשמיירת הסטוטוס קוו בין יהודים לערבים בארץ ולרצון להימנע מתייסה בקרב העברים, כפי שציינו בפתח הדברים, אלא שכמו, זה הסבר חלקי בלבד, והדברים מוכרים הרבה יותר. כך למשל מוזר שסמואל עצמו, אשר בארץ ובמלגתו שלו (המחלגה הליברלית) לא נודע בהיותו אביזר זכויות נשים ואף הצביע בדרך כלל התנגדות לחקיקה שנועדה לקדם את מעמדן, אכן מצא לנכון לצד בקבלה הבקשה.³² יתרה מזו, נshallת השאלה כיצד שר החוץ, בכבודו ובעצמו, מוצא לנכון לעסוק בעניינה של אישה אחת, המבקשת לעסוק בערכות דין בארץ ישראל? קרוון נתמנה שר החוץ כשתנה קודם לדיוון בדבר אפשרות כניסתן של נשים למקרה עריכת הדין בארץ ישראל. אפרים מיזל ציין במחקרו על אודות משרד החוץ הבריטי כי באותה העת שינה משרד החוץ את פניו, ו"הפרק בהדרוגה למשרד ממשלה ביוקרטיא אישר שיקוף יותר את עמדותם של הדרגים הנמוכים מאשר את דעת שר החוץ".³³ תיאור זה מבונן מחדד את השאלה עוד יותר.

נראה שפתח מרכז להבנת החלטתו של קרוון, שתשמש בסיס במשך השנים הבאות להדרת נשים מן המקצוע בארץ ישראל, מצוי בעיקר בהתקנות על מדותינו השמרניות שלן בענין הציוני הן בענין המגדרי. באשר לעניין הציוני, הלורד קרוון התנגד עוד בשנת 1917 להצהרה בדבר "בית לאומי לעם היהודי". הוא סיפק טעמי פרקטיים להtanגדות, החל

29 השוו להתייחסו של בית המשפט העליון באוthonה תקופה ליבא את המשפט האנגלי ארצה, כמתואר אצל לחובסקי, לעיל העירה 3.

30 לסקרות כל דברי החוקה לקיום נשים שחקקה באוthonה תקופה הממשלה השמרנית רואו Graves, לעיל העירה 26.

31 כך עולה מתייעוד מאוחר יותר, ראו: א"מ 20, B.L7, 1260, פרוטוקול ישיבות הוועד המשפטי בענין של גינצברג, תמצית הישיבה ביום PRO CO 733/169/10. 24.10.1922. רואו גם: PRO CO 733/169/10, מכתב מיום 10.7.1929 מגינצברג לגולונג' ורג'יז'ד, שבו היא מפרטת את השחלשות מאבקה; וכן CO Officer Administering the PRO 733/169/10 מכתב מיום 21.6.1929 מס' 588 מה- Government לlord פספילד.

32 ראו: Morgan, לעיל העירה 26, בעמ' 41. עוד על סמואל ויחסו לקידום נשים בהקשר זה וראו בהמשך, העירה 75.

33 אפרים מיזל משרד החוץ הבריטי 1926-1919 (חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה", אוניברסיטת תל-אביב, 1983).

המאבק על זכויותן של נשים לשמש עורכות דין בארץ ישראל

בנתונים מספריים וגאוגרפיים אשר מהם הסיק כי העם היהודי לא יכול להקים בית בשטח בגודלה של ווילס, וכלה בטענה שלא תיתכן הקמתו של בית לאומי במקומות שכוכנים בו לאומיים ורכים וכמה דתות.³⁴ אם ייחסו לרעיון הציוני נישען על טיעונים פרקטיים, לא כך באשר ליחסו לנשים – שם העמדה היהתה עקרונית הרבה יותר. קרוון נודע כמעט שיחל מערכה נגד זכות הבחירה לנשיםanganlia, והחל משנת 1912 עמד בראש הליגה ששמה לה למטרה למנוע את זכות הבחירה מנשים. בשנת 1917 הוציא החוק להרחבת זכות הבחירה לנשים, ובאופן טבעי עמד קרוון בראש המתנגדים.³⁵ באותו שלב, תמיית העם הבריטניה גם היא כבר הייתה נתונה לנשים על רקו מתרומתן במלחמת העולם הראשונה.³⁶ קרוון מצדיו התמיד במאבקו, עד שבニアג'ור העניניות שנוצר בין היינו חבר מושלחה המחויב בימה שמוכר לנו כ"משמעות קוואליציונית" בה策עה על החוק לבין היינו נשיא הליגה למאבק בזכות הבחירה לנשים, הוא בחר בכובעו השני. הוא נאם נחרצאות נגד החוק (אך בה策עה עצמה נמנע, דבר שעורר את חמתם של חברות הליגה ושל חברותיה).³⁷

יתכן אפוא כי במצבם זה, וכי משביע כישלונות במאבקו נגד מתן זכויות לנשים בمولדהו, יכול היה הlord קרוון להוציא לפועל באופן מפרע את השקפותיו האישיות ולהפוך את האיגנדה שנדרחתה בארציו שלו למדיניות ב"קולוניות" הבריטיות.³⁸ לפיכך, אם ניסאה קרוון "לייבא" את הגישה האימפריאליסטית הגברית למתן זכויות לנשים למדינתו שלו, גישה שנתקפה אצל ארגוני הנשים למען זכות הה策עה כמדיניות אוריינטלית – הר שיכשל.³⁹ אכן אף טبعי היה שדחה כל הצעה "לייצא" עמדות סופרג'יסטיות או פמיניסטיות לשטחים שהיו בשליטת מושדו.

עם זה, על אף הפיתוי לتلות את "اسم" העמדה הרגסיבית כולם בדיפלומט בריטי שמרן שונא נשים ידוע, בחיפוש אחר הסבר רב-מדידי תהא זו שגיאה להתעלם מן ההסבר הנוסף להדרת נשים מעסוק בעריכת דין, והוא החשש שה��פתחות זו תפגע ברגשות

ZETLAND, LAWRENCE JOHN LUMLEY DUNDAS, THE LIFE OF LORD CURZON 156-160 (1928); JOHN FISHER, CURZON AND BRITISH IMPERIALISM IN THE MEADLE EAST 1916-19 (1999) 209-211. להיבטים נוספים באישיותו המורכבת של קרוון ראו אצל מיל, שם, בעמ' 74-76.

ראו: Zetland, שם, בעמ' 190-190; Morgan, לעיל הערכה 26, בעמ' 85.

ראו המקורות המופיעים בערבות 26-25 לעיל.

רא: Zetland, לעיל הערכה 35, בעמ' 194-190. זו לא הייתה הפעם הראשונה שקרוון נכשל במאבקו נגד מתן זכויות לנשים. עוד בשנות השמונים של המאה החמש עשרה, בדיןanova של אוניברסיטת אוקספורד, טען בלהט כי יש למגוון נושאים את הגישה לטפניות. במקורה אחר הוא התנגד גם להשתתפותן בחברה הגאגופתית המלוכתית. KENNETH ROSE, CURZON: A MOST SUPERIOR PERSON 73-74 (1969).

אננו כזכור מודעים הדיבר לנובלה שלא היה מדובר בקולוניה אלא בשיטה שנמר לשליטות הבריטים במנದט מטעם חבר העמים, אך נראה לנו כי בנקודת מטימות זו, שר החוץ הבריטי עצמו הוא שהפעיל יחס ומדיניות כאילו מדובר בקולוניה.

Mary Ann Fay, *International Feminism and the Women's Movement in Egypt, 1904-1923: A Reappraisal of Categories and Legacies*, in FAMILY IN THE MIDDLE EAST: IDEATIONAL CHANGE IN EGYPT, IRAN AND TUNISIA 40 (Kathryn M. Yount and Hoda Rashad eds., 2008)

המוסלמים, כפי שעה בבירור מהתכובות הפנימיות שליוו את המלצחו של סמואל לlord קרוון. בשל אותו חשש, שלמים הפק למרכיב מרכזי בערעור המחויבות הכפולת, היה על הבריטים לשמרו על האיזון המספרי בין עורכי הדין היהודים לעורכי הדין הערבים בארץ.⁴⁰ חילוק הדעות בין חברי המועצה והסיבות להם היו עתידיים ללוות את שאלת כנסתן של נשים למקצוע עירכת דין בשנים 1920-1930⁴¹. אולם טיעונים שהועלו ב-1920 נגד הצעה הוועלו גם עשר שנים מאוחר יותר, לאחר הכרעת בג"ץ לטובתה של גינצברג. יתר על כן, באופן אירוני משהו, הצעה הקונקרטית לאפשר לנשים לעסוק בעירכת דין בכתבי משפט אזרחיים בלבד, שהעלה בעקבות אותו דין הנציב העליון דאו הרברט סמואל, נחקרה (בשינויים מסוימים) כפוקודת עשרה שנים מאוחר יותר, לאחר זכייתה של גינצברג בדיון. מעניין בכך לאבחן את התפתחות העניינים במשך אותו עשור.

ב. ניסיון שני (1922-1923)

משתתפים : רוזה גינצברג ועו"ד סקר

הוועד המשפטי

זקן השופטים (היקראפאט)

הרकע : לאחר מאורעות תרפ"א

קבלת פקודת עורכי דין

שנה חלה מאז נתכלה החלטתו של שר החוץ הלורד קרוון, ובינתיים נחקרה פקודת עורכי הדין, פקודת מס' 13 של שנת 1922, עם התקנות שהוצעו לפיה.⁴² הפקודה, שמטרתה הייתה "לקבע ביותר דיוק את דבר קבלת אנשים לשמש כעורכי דין בפלשתינה (א"י) ולהוות הוראות אחרות בדבר השימוש באומנות הזאת", קבעה בסעיף 2, תחת הכותרת "עורכי דין צריים ורשויות", כי "אסור לאדם לקוֹרָא לעצמו עורך דין או לעסוק באומנות הזאת בפלשתינה (א"י) אלא אם כן יש לו רשיון שנייה לו ע"י זקן השופטים על-פי הפקודה הזאת". תקנה 2(2) להקנות על פי פקודת עורכי דין 1922 קבעה חובת עמידה בבחינה "בחק ובפיזידורה של פלשתינה (א"י)" לשבעיות רצון הוועדר המשפט על כל אדם בעל תעודה משפטית מבית ספר למשפטים בחו"ל.⁴³

בינוואר 1922 עלהה (או ליתר דיוק שבארצה) רוזה גינצברג,⁴⁴ והיא החלה מתכוננת לבחינות עורכי הדין הזרים.⁴⁵ גינצברג, ילידת 1890, הייתה בעלת כישוריים רבים אך גם בעלת

40 ראו גבריאל שטרסמן עותי הגלימה – חולדות ערכית הדין בארץ ישראל 189, 189 (1984).

41 ע"ר, יולי 1922.

42 כל כתבי אחד העם תצו (חשי"ט).

43 "זויים" מושם שהדפלומה שלה הוענקה לה בחו"ל. ראו: שטרסמן, לעיל העירה 40, בעמ' 67. על בחינות עורכי הדין הזרים ראו למשפט א 132-133 (תרפ"ז). בוועדרה המשפטית לבחינת עורכי דין זרים היו חברים גודבי, קרמק, דרייטון, פאי אפנדי חייט, טופיק עדס, מוגנם, קנטורוביץ. לפי הפקודה,

המאבק על זכויות של נשים לשמש ערכות דין בארץ ישראל

קשרים עם צמרת היישוב והשלטון הבריטי, לא מעט בזכות ייחוסה המשפטתי – בתו של מרדכי בן-היל הכהן וכלהו של אחד העם. חלק בלתי מבוטל מהדמויות שלילו את מאבקה של גינצברג, כגון נורמן בנטוויז'ן והאריסקר, פגשה עוד בשנותה בכתו של אחד העם בלונדון, בשנים 1918-1922. אז שימשה גם המזכירה הראשונה של ארגון ויצו⁴³, מעת הקמתו בלונדון בשנת 1920. עם הגיעו ארצה פנתה גינצברג למנהל ה-Legal Studies וביקשה לעמדת לבוחנות.⁴⁴ אין לדעת מה עלה בגורל פניה זו, מכל מקום ברור כי כעבור כחצי שנה שבה ופנתה אליו (אוליב בעקבות קבלת פקודת עורך הדין), הציגה עצמה כבעלת דיפלומה מפריון וביקשה לגשת לבחינות שיתקיים בינואר 1923.⁴⁵ לאחר כחודש זכתה למענה, יושב ראש הוועד המשפטי בקש כי תעביר לידיו את הדיפלומה שלה בצוירוף אישורו התמחות, ובישר לה שבקשהה תידין בפגישת הוועד הבאה.⁴⁶ גינצברג התעכבה כשבועיים ימים ולאחריהם שלחה לוועד המשפטי את הדיפלומה שלה בצוירוף אישורם על עבורה בפריון בשני משרות עורך דין, והתנצלות על שבשודם של עורכי הדין הרוסיים שעבורה בהם לא נתקיימה פרקטיקה של ממש בbatis המשפט הצרפתיים.⁴⁷

ב-12 באוקטובר 1922 נתקנחה ישיבת הוועד המשפטי והונחה לפני פניה פניה של גינצברג. הוועד החליט לפנות להכרעתה וכן השופטים⁴⁸ בשאלת אם אישה שעברה את הבחינות מנوعה מלגשח לבחינות ולקלר רישין, אף שהפקודה אינה אוסרת זאת במפורש.⁴⁹ לחרות פנה נשיא הוועד המשפטיא לזקן השופטים והעליה בפניו שתי שאלות: הרשותה בעניינה של גינצברג, והשנייה בדבר הסמכות החוקית לקבל את מי שהוצע לפני בית הדיןشرعית להופיע גם לפני בית המשפט האזרחיים אם יעברו את הבחינות.⁵⁰ מן הכתבאי אפשר לקבוע אם כריכת שתי הסוגיות יחדיו (כלומר עניינה של גינצברג ועניינו של גבר המופיע בבית הדין השורי) הייתה מכוננת ונודעה ליצורו ורשות של אייזון בקבלת החלטות, אך נוכח עמדת הוועד המשפטי – כפי שנראה מיד – זו אינה השערה מופרכת, והוא דוגמה נוספת לשיטה שנקטו הבריטים ביחסם אל תושבי הארץ היהודים והערבים, בנוסחת להיתפס מאוזנים וכמי שאינם נתונים לשום צד.

חשיבותה של ההחלטה ניכרת בכך שהיא עמדה בוגרת של מוסמך השופט הראוי בפעולתו. אין זוד שהוועד המשפטי הערים קשיים על קבלת עורך דין זרים שהגיעו

"אדם נהשכ כמי שנכח ביריעתו המשפטית אם קיבל תעודה מבית הספר למשפט או יש לו ריפולמה ממכילה משפטית זהה והוא נבחן באופן מסוים רצון בדבר ידיעותיו בארץ".

א"מ, 20, L.B. 1260, מ/20.12.1922. המכתח מיום 6.2.1922, למנהל ה-Legal Studies.

א"מ, 20, L.B. 7, 1260, מ/20.12.1922. המכתח מגינצברג, מיום 30.8.1922 למנהל לימודי משפט. המכתח נשלח ערבית המנדט על ארץ ישראל לידי הבריטים.

א"מ, 20, L.B. 7, 1260, מ/20.12.1922. המכתח לא גינצברג מנשיא הוועד המשפטי מיום 20.9.1922.

א"מ, 20, L.B. 7, 1260, מ/20.12.1922. המכתח מגינצברג לנשיא הוועד המשפט.

על פי סעיף 2 לפקודת עורך הדין, 1922, זקן השופטים הוא המופקד על הענקת רישיונות עריכת דין.

א"מ, 20, L.B. 7, 1260, מ/20.12.1922. פרוטוקול ישיבות הוועד המשפטי בעניינה של גינצברג, חמוץ הישיבה מיום 12.10.22.

א"מ, 20, L.B. 55, מ/20.12.1922. המכתח מיום 13.10.1922 לזקן השופטים מנשיא הוועד המשפט.

ארצה.⁵¹ הדכוו של הוועד ומידת יצוג עורכי הדין היהודיים בו לא היו פרופורציונליים.⁵² לא מן הנמנע שהנציגים הערבים בווער המשפט הציגו את ההתנגדות המסורתית לשילובן של נשים בפרופסיה המשפטית מאחר שידעו שהבריטים הקפידו מאד בסוגיה זו. אך יתכן שברקע הדברים עמד רצונם של העربים (ולמעשה גם של הבריטים) לשמור על איזון מספרי בין העוסקים בפרופסיה, וחסימת קבוצת הנשים – שהייתה מן הסתומים מגיעה מקרוב אוכלוסיית היהודים בלבד – שירותה מטריה זו.⁵³ טיעון זה אכן עשוי להסביר את עיקשותם של הערבים והבריטים להדר את רגיל הנשים מן העיסוק במשפט, אך אין בכך כדי להסביר את תמיינתם של עורכי הדין היהודיים בכניות נשים למקרה, שהרי גם להם היה לאורה אינטנסיבית להימנע מהצעפותו. אפשר שכן גבר האינטנסיבי הלאומי על האינטנסיבי הצער.

זקן השופטים באותה העת היה הייראפט. הייראפט היה ידוע בהיותו שמרן⁵⁴ ונטה לכל הנראה להקפיד הקפודה יתרה על עקרון המחויבות הכפולה, בוודאי כשהיא חש שתהאopsisה בעולם הערבי בשל חוסר איזון.⁵⁵ אמנם אין להסיק מכאן שנגה במשפט ממשוא פנים, אך יש לומר כי זקן השופטים שמש בתפקיד מינימלי לצד תפקידו השיפוטי,⁵⁶ ובמסגרת זו ככל הנראה לא נמנע מלהרב שיקולים פוליטיים. סוגיה זו תחזר בצוונה של גינצברג ומוניסין מכל מקום, הפניה ל זקן השופטים אינה חפה מנקיota עמדה בעניינה של גינצברג ומוניסין לכובונו לחוצאה המבויקשת. נשיא הוועד המשפט מציין לפני זקן השופטים כי הוועד, אף על פי שלשיטתו אין החלטה בנושא עקרוני זה בסמכותו, סבור כי אין להעניק לנשים הזכות לקבל רישיון לערכית דין. אם תתקבל העמדה השולחת את אפשרות הענקת רישיון ערכית דין

⁵¹ על הקשיים שהערימו שלטונות המנדט על עורכי דין ערלים וראו אצל שטרסמן, לעיל העדה 40, בעמ' 253-250. ראו גם: ניסן זודה בשוב אדם אל אל 149, 152, 156 (תש"ה), המובא גם בספרו של שטרסמן; הארי סקר מוסות ציוניות 234 (1961).

⁵² ראו: אצ"מ J108/33. מכתב מיום 8.4.1929 ל זקן השופטים מהסתדרות עורכי הדין היהודיים (באנגלית). כמו כן ראו אצ"מ J108/33. מכתב מיום 24.5.1933 ל זקן השופטים מרד"ר זמורה, יו"ש ראש הסתדרות עורכי הדין היהודיים (באנגלית). ראו שטרסמן, לעיל העדה 40, בעמ' 185, המציין כי המועצת הורכבה משישה חברים בהם עורך דין יהודי אחד, טאופיק שעוזם.

⁵³ חייזק לטענה נוכל למצוא גם בספרו של יצחק אלשטיין ודכרים 155-154 (תשל"ח). אולשטיין מספר כי פקודת הרופאים הבלתי מן יישנות לרופאים ערלים, הגבלה שלא הלה על אורחי הארץ: "הכובנה הייתה ברורה – לפניו ברופאים יהודים, שכן הרופאים הערבים החדשניים היו אווחרי הארץ מלידיהם". אך השוו למאמרו של Joseph Ben-David, *Professionals and unions in Israel* (1928) ובדמים כישראלי 265-264 (ש"ג איינשטיין ואחרים עורכים, תשכ"ח), המתאר את המקצוע המשפטי כగילדיה ששומרה על מספר מצומצם של חברים על ידי חברינו קשווי, לעומת משרות הרפואה, ההוראה וההנדסה שנחשו (שלא כמוסיפים) חיוונים בעיני החלוצים.

⁵⁴ ראו אצל לחובסקי, לעיל העדה 3, בעמ' 322.

⁵⁵ PRO CO 733/150/11. הרצאות של הייראפט: Palestine Under The Mandate (1928). הייראפט טוען שאמר לשכוח ש"פלשתינה היא חלק מהעולם הערבי, ולמהறח בפלשתינה השפעה רבה על המתרחש בסביבתה" (תרגום מהאנגלית). שם, בעמ' 169.

⁵⁶ Kolinsky, לעיל העדה 1, בעמ' 7.

המאבק על זכותן של נשים לשמש עורכות דין בארץ ישראל

לנשים, תהייתו ממי לא שאלת הזכות לגשת לבחינות. לסימן, נשי הוועד מצטט את עמדת משרד החוץ בהנחייתו מיום 5 בינואר 1921 ולפיה:

[S]o startling an advance on existing practice in Palestine and in other eastern countries at a similar state of development, should be postponed.⁵⁷

זkan השופטים איננו נופל בפה. את תפוח האדמה הלהatte הוא מוחזר הישר למגרשו של הוועד המשפט, ומציין כי הוא מסופק באשר לסתמכותו לקבוע בעניינים הללו. זkan השופטים מציע כי אם הוועד המשפט מפסיק בעניינים של שני הפונים, הרי שעליו לסרב למומעמדותם, ואז יוכל לעתור לבית המשפט העליון.⁵⁸ ימים מספר לאחר מכן הועיד המשפט פעם נוספת, ולפניו מכתבו של זkan השופטים. חבריו הוועד מחייבים להודיע גינצברג על הוראות משרד החוץ ועל המליכוד שם נתוניהם בו. כלומר, אם תורשה לגשת לבחינות ואף תעבור אותן בהצלחה, הדבר עלול לאילץ את הוועד להמליץ להעניק לה רישיון ערכית דין,⁵⁹ דבר העומד בניגוד מוחלט להוראת משרד החוץ.⁶⁰ על רקע זה ממשיב נשי הוועד גינצברג בנימוס בריטי טיפוסי, ובעוודו תוללה את האשמה במשרד החוץ – הוא דוחה את בקשתה.⁶¹

гинצברג אינה מסתפקת בתשובה זו. עם זה, ספק אם שיערה בנפשה שמהלכיהดาว עתידיים להיות רק הקדמה לאמת שימישך שנים ארוכות. היא פונה לוועד המשפט במכבת מפורט בן ארבעה עמודים, מנוסח בהירות ובסגנון משפטני לעילא ולעלילא, שבו היא חולקת על הנמקת הוועד, הנובעת מחששו שעמידה בבחינות ממשמעה קבלה אוטומטית ללשכה. היא מבירה כי לפיקודו, עמידה בבחינות היא רק תנאי אחד לקבלת הרישיון, ואין הוועד מנורע מלסרב להמליץ על הענקת רישיון למועמד אשר אופיין, למשל, אינו משביע רצון. הראהיה לכך היא כי גם אנשים בני מ-25 רשאים להיבחן, אף על פי שהרישיון יוענק להם רק לאחר שימלאו להם 25 שנים. טיעונה המהותי בהגשתה על החלטת הוועד הוא כי מין המועמד אינו ממין העניין, כלומר אינו מופיע בפקודת עורך הדין כאחד התנאים שעל הוועד לשקל לזרוך הענקת הרישיון. גם באשר לזכות לגשת לבחינות אין הגבלה הקשורה במינו של המועמד, והדבר מתייחס עם הנוהג במודנותות שנשים מקבלות בהן תארים משפטיים אף אם איןן מתකלות ללשכה. בדרך זו, מוסיפה גינצברג ומידה במרומו על חוכנותה, אם יוסרו המוגבלות, לא ייאלצו אותן להיבחן בגיל מבוגר.⁶² יתר על כן, היא מציינת שהוועד המשפטי הודיע לה במפורש כי היא תורשה לגשת

57 א"ם, 20, L.B. 55, מ/1261, מכתב מיום 13.10.1922 לזkan השופטים מנשי הוועד המשפטי.

58 א"ם, 20, L.B. 55, מ/1261, מכתב מיום 18.10.1922 לנשי הוועד המשפט מזkan השופטים.

59 זאת לנוכח סעיף 7 לפקודת עורך הדין, 1922, המטיל על הוועד המשפט חובה להמליץ לזkan השופטים להעניק רישיון לכל מי שמשביע את רצון המועצה ויש לו כישורים לשם עורך דין.

60 א"ם, 20, L.B. 7,20 מ/1260, העתקי פרוטוקול ישיבות הוועד המשפטי בענינה של גינצברג. הפרוטוקול

מופיע ב: א"ם, 20, מ-39/1289. ישיבות הוועד המשפטי מיום 24.10.1922.

61 א"ם, 20, L.B. 7,20 מ/1260, מכתב לגינצברג מנשי הוועד המשפטי מיום 31.10.1922.

62 בכך שאישה התקבלה לבית הספר למשפטים ביישלים למדה גינצברג שהה מנצח גם בארץ.

לבחינות אף אם אינה זכאית לקבל רישון. על יסוד הودעה זו, שיש בה משום התחוייבות שלטונית, השקיעה, לדבריה, מזמנת ומורצת והתוכנונה לבחינה, ולפיכך על המஸלה ליתן פרשנות מוקלה לתקנות או אפילו ליצור חריג בשבילה. בסיס מכתבה ה策ירה גינצברג כי היא אף מוכנה להתחייב בכתוב שלא מעשה את קבלתה לבחינות בטיס לפניה לקבלה רישון, ובכך, אמרה, תימנע מראשת הבעה העומדת לפני הוועד.⁶³ את מכתבה של גינצברג אפשר לפרש בשני כיוונים אפשריים המשלימיםamura לעמלה זה את זה. הראשון: טקטיות הפעולה – שיטת השלבים. דהיינו, גינצברג בקשה לעמוד בבחינות, אחר כך, כששתנו התנאים, תפעל לקבלת הרישיון. השני: גינצברג פvlaה באוטו שלב כאדם פרטי וכמי שמייצגת את עצמה בלבד ולא את כלל הנשים, ובודאי לא את הרעיון הפמיניסטי. מהלשם העומדה במכבתה אנו מציעים לפרשו בדרך המתיחסת עם שני ההסבירים. ככלומר גינצברג הצנעה את המאבק העקרוני שייצג עניינה, וביקשה להשיג בדרך המלך את מרבית הזכויות שבסורה שותכל להציג אותה עת (כלומר הזכות לעמוד בבחינות, מתוך שהיא בשלב זה מודרשתה לקבל רישון). בהמשך, לאחר שתיזורו בטיס לה ולנשים אחרות ובכך כבר יקבעו עבודות בשיטה, תוכל להתקדם לעבר המטרה הבאה – קבלת הרישיון הנכף.

בצ'ר לה פנטה גינצברג לעורך הדין הרו סקר.⁶⁴ סקר פנה אל זקן השופטים וגולל לפני אמת סיורה של גינצברג. כפי הנראה לא ידע כי זקן השופטים כבר מצוי בסוד העניינים. נאמן לטקטיקה של שולחתו, הסביר סקר כי בשלב זה היא מבקשת לגשת לבחינות. עם זה, הוא העלה גם את שאלת זכותה לקבל רישון. לטענתו, פקודת עורך הדין אינה מונעת ממנה לא את האפשרות להיבחן ולא את הזכות לקבל רישון. הוראות ממשלה האם בעניין זה אין חוק בארץ מאחר שלא הותקנו בחוק. סקר מגילג את האחריות לפתחו של זקן השופטים, ותוון כי סמכות ההחלטה בידיו כדין יחיד, או, על פי החלטתו, בידי בית המשפט לעערורים כלו.⁶⁵

לנוכח מתחבו של סקר, פנה זקן השופטים לכל הנראה בשנית לוועד המשפטי וביקש את עמדתו.⁶⁶ וכן, חודשיים בלבד לאחר ההחלטה העקרונית בעניינה של גינצברג, שב הוועד המשפטי והחכם לדון בעניינה.⁶⁷ בnimma ההחלטית ביותר קבע הוועד המשפטי ללא כח ושרק כי: "Women cannot be granted a license to practice. This has always been the law. in this country"⁶⁸ הוועד המשפטי הסביר כי הפקדו מתמחה ביעוץ זקן השופטים בכל הנוגע לכשרונות המועמדים לקבל רישונות, ומכיון שהגב' גינצברג אינה יכולה לבקש רישון, הוועד אינו רשאי לבחון אותה. למעשה הועדר פעיל בעניין על שם סופו. ככלומר,

א"מ 20, L.B. 7, 1260, מכתב מגינצברג מיום 2.11.1922 לנשיא הוועד המשפטי.	63
סקר מעיר על עצמו כי בשנת 1920 היה עורך הדין האנגלי הראשון שניגש לבחינות עורך דין בארץ.	64
ראו סקר, לעיל הערכה, 51, בעמ' 234.	.
א"מ 7, 20, L.B. 7, 1260, מכתב מהרוי סקר מיום 5.12.1922 לזכן השופטים.	65
כך עולה מתשובה נשיא הוועד המשפטי לוועד השופטים מיום 8.12.1922, א"מ 7, 20, L.B. 7, 1260/.	66
א"מ 20, L.B. 7, 1260, העתקי פרוטוקול ישיבות הוועד המשפטי בעניינה של גינצברג מיום 12.12.1922.	67
א"מ 20, L.B. 7, 1260, מכתב מנשיא הוועד המשפטי לוועד השופטים מיום 8.12.1922.	68

המאבק על זכויותן של נשים לשמש עורך דין בארץ ישראל

במקום להתמודד עם הצעיה שאמ מוכל להיבחן לא תהיה ברורה אלא להמליץ על מתן הרישון, קבע הוועד כי אם אינה רשאית לבקש רישיון – היא אינה רשאית להיבחן. בנדיבותם לב אף הוסיפו שיוכל להציג לגינצברג לבקש להתקבל ללימודים משפטיים, אם כל אשר חקרה בו הוא הידיע המשפטיא...⁶⁹

נראה כי החלטת הוועדר המשפטיא לא הובאה לידיעת עורך הדין סקר באוטה עת. יתרכן כי זkan השופטים סבר שהענין ידעת. חדש ינואר מתקופ, ומועד הבדיקות יעבור. אך משובש השובתו של זkan השופטים להגוי, שיגור אליו סקר הזוכרת.⁷⁰ זkan השופטים נחביב הורש ונורש והשיב לסקר כי את התשובה לשאלת הזכות להיבחן צריך לחת הוועדר המשפטיא. באשר לקבלת הרישון, בהנחה שגינצברג תעמדו ב מבחנים – כאן הייתה השובתו של זkan השופטים שלילית בתכלית. גם הוא, כמו הוועדר המשפטיא לפני, קבע ללא כל ושורק כי לודעתו המוניה "עורך דין" מתייחס לגבר בלבד, ולא לאישה:

It is the opinion of the Chief Justice and of the Legal Board that the word
'Advocate' applies to man and not a 'Woman' and that the Advocate
Ordinance 1922 authorizes the grant of a licence to men only.⁷¹

nimok זה ישמש סלא המחלוקת במאבקה המשפטיא של גינצברג.

ג. ניסיון שלישי (1924–1925) – ביןות המאבק

משתתפים: רוזה גינצברג, ע"ד סקר, הנציב העליון סמואל הרקע: ממשלה הליברלית עולה לשטון ולאחריה חוזרת ממשלה השמרנית

חלפה שנה. כעת פונה גינצברג לפולקלת שתדרנות אצל ממשלה. את חילופי המכתבים אל מעבר לים פתח כפי הנראה מכתבו של עורך דין סקר⁷² בשם של גינצברג, והרכרט סמואל העבירו למזכיר המושבות דאו, מר הנרי תומס (James Henry Thomas).⁷³ במסמך סקר מבקש לשוקל מחדש את ההחלטה בדבר (אי) קבלת נשים לשמש עורך דין בארץ ישראל מאחר שלישתו, ההחלטה משנה 1922 לא הייתה החלטה עקרונית אלא בעלת אופי זמני, ובשנים האחרונות חלה התקדמות בתחום זה גם בארץ ישראל וגם במדינות שכנות. הוא הרגיש כי אפילו בטורקיה התקבלה החלטה כזו.

הנציב העליון סמואל העביר את מכתבו של סקר למזכיר המושבות בצוירוף עדותו שלו.⁷⁴ מתרבר שבסמהך ארבעה השנים שחלפו מאז פניהה של בינה רשל שינה הרברט

69. 7.3.1923. מכתב מהרי טקר לזkan השופטים מיום 12.6.1920, נ"מ, L.B. 7, 20.

70. 17.4.1923. מכתב מזkan השופטים להרי טקר מיום 12.6.1920, נ"מ, L.B. 7, 20.

71. 17.4.1924. PRO CO 733/68. מכתב מהרי טקר למזכיר המושבות מיום 17.4.1924.

72. 7.11.24-23.1.24. PRO CO 733/68. שימוש בתפקידו בשנת 1931 שב חומס לתפקיד זה.

73. 12.5.1924. מזכר מס' 655 מיום 12.5.1924.

סמואל את דעתו וקיבל את עמדת הlord קרוון, שטרם כשרה השעה למהלך שכזה. עוד עולה מהכתב, שבהתיעצות עם זקן השופטים הביע הלה את דעתו כי אין ליישם בארץ ישראל את הפרטיקה הזאת, שرك הכה להיות מיוושמת באירופה ונמצאת ב"שלב ניטויי" ובבחינה. לנוכח שמנותו היורעה של היקראפט, זה לא היה מפתיע. הוא אף ציין כי בקשו של סקר אינה מייצגת, "a demand by the general female population of Palestine".

את השני שחל בעמדו של סמואל אפשר להסביר בכמה מישורים. ראשית, עמדתו של סמואל בעניין מתן זכויות לנשים. בנקודה זו, כפי שכבר ציינו, צריכה להת媚ה דוווקה גישתו קודם לכך, כפי שהשתקפה בתוכנות משנת 1920, שנראה היה כמו שצדד בבקשתה של רשל.⁷⁴ מתרבר כאמור שסמואל לא נמנה עם התומכים במאבק הנשים, כפי שמתארות קוזמק (Kuzmack) :

Anglo-Jewish men were occasionally drawn to advocate suffrage because of their wives' activities. Like other Jewish suffragists, Beatrice Samuel, wife of Herbert Samuel, advocated granting suffrage to women on the same terms as men. Even this moderate approach aroused objections. Samuel, a staunch member of the Liberal Party, was originally hostile on the issue, but by 1918 as a cabinet member he sponsored a successful Parliamentary motion to enfranchise women. Like many Liberals, he feared that limited suffrage would throw votes to the Conservatives and that full adult suffrage would put the Labour party in power.⁷⁵

חשוב לציין שמדוברן של נשות הפוליטיקאים, המדינאים, השופטים ואנשי המנהל ניכרת לאורך כל המאבק, וכפי הנראה הוותקו לכאן דפוסי התנהלות של חברת הפוליטיקה הגובה בלונדון עצמה.⁷⁶ הגברת סמואל הייתה מודעת בהכרח למאבקה של גינצברג ואף בירכה אותה לאחר שנינת פסק הדין לטובתה. באשר לסמואל, קשה להבין כיצד נטה להסתכם בבקשתה של רשל, ואילו אוח בבקשתה של גינצברג, שהכיר עוד מימי שהותם בלונדון, המליך לדוחות. יתכן שההסביר טמון במדיניותו של סמואל כלפי עליון שמייד את עקרון המחויבות הכלולית וצדד בו. כך, אם בתחילת תקופתו כנציג עליון עוד היו ציפיות מצד היישוב היהודי לנציג

⁷⁴ ראו לעיל, הערא 32 והטקסט הצמוד לה.

LINDA GORDON KUZMACK, THE EMERGENCE OF THE JEWISH WOMEN'S MOVEMENT IN ENGLAND AND THE UNITED STATES, 1881-1933: A COMPARATIVE STUDY 461-462

(Ph.D. Dissertation, The George Washington University, 1986)

שבכלת ה-1919-25. Sex Disqualification (Removal) Act 1919-25 והטקסט הצמוד להן.

⁷⁶ ראו על כך בהרחבה אצל Graver, לעיל הערא.

עליוון אזהר שיקדם את הרעיון הציוני ואת העלייה וכיצדZA בזה, הרי שכעת, לקרהת סוף כהונתו הקפיד סמואל על מדיניותו זו. לפיכך אין לחמה על שבחר לעכב את אפשרות הסמכתן של נשים לערכות דין בארץ ישראל, שהרי לפי תפיסתו אין הרעיון עצמו מחייב המציאות, כל שכן שהוא עשוי לעורר את רגשות של העربים. מענין לציין שהמהלך הנוכחי של סמואל, איש המפלגה הליברלית, נעשה כאשר מפלגת הליברל, המפלגה שתמכה במובhawk בקידום נשים, אוחזה בשלטון בעקבם הריאונה בתולדותיה. לנוכח ההתקפות הדרומיות בהמשך, אפשר שלפנינו מקרה שבו עמדותיו האישיות ומוחיבותו המפלגתית של הגזיב העליון, ראש הפקידות המקומית, מתנגשות עם המדיניות העקרונית של השלטון במטה האם.

עוד ראוי לשים לב שסמואל נועץ בזקן השופטים בעניין זה. נציין שעשרו ויותר לאחר שסייעו סמואל את תפקידו בארץ ישראל יוצאה העיתונות הערבית נגד מדיניותו ונגד מה שנתפס בעיניה ניסיונו להשဖיע על מערכת המשפט, עד כדי כך שדאג להרחיק מתקיפדו את זקן השופטים הייראפט, כך לפחות פורשו הדברים בעיתונות הערבית.⁷⁷ והנה, במקורה זהה דוקא נועץ סמואל בזקן השופטים וקיבל את עמדתו, כאילו היה זוקק לחיזוק מגורים שאין נתפס ידידו הטוב ביותר.

מכחבו של סקר גור אחריו התדרינוית לא מעטה במשרד המושבות. בין יתר היבטים העולמים מהתדרינויות אלו, אשר חווינו בכמה וכמה מזכירים פנימיים, בולטם השיקולים התרבותיים והדתיים של הנושא. כך למשל, בתרשומת מיום 27 במאי 1924, מוצע לבורו במשרד החוץ אם נשים הורשו לשמש ערכות דין בbatis המשפט הממשלתיים (Government) (Courts) ובאיזה מידת של הצלחה נעשה הדבר, וכן מהן ההתקפות הדרומיות במצרים.⁷⁸ ככלומר, שוב נדרשת בחינה השוואתית למתרחש באזרע בהקשר זה. בתרשומת אחרת הכותב מצין שאין זה הזמן להתקפות כזו, שלא היה מקובלת כלל על המוסלמים, ואפילו "among the Jews, there does not appear to be any wide-spread demand for its introduction"

להפוך את ארץ ישראל למערבית (westernizing) – נדון לבישולן.⁷⁹

אך בשלב זה הטיפור מקבל תפנית. כפי גוראה, עליית הליברל לשלטון וחילופי שרי החוץ והמושבות החלו תחת אותן אמותיהם. בתרשומת מחודש אוגוסט 1924 עולה כי מזכיר המושבות החדש, הנרי תומס,⁸⁰ החליט להקנות לנשים בארץ ישראל את הזכות לעסוק בעריכת דין, ואף הורה להכין ללא דייחוי הקייקה בירושא, ובכלל זה הטלת מגבלות מסוימות על הופעתן.⁸¹ הנחייתו זו של תומס, מתברר, הייתה תוצאה של שתדלנות מודעת ואפקטיבית

⁷⁷ PRO CO 733/313/1: מאמר שפורסם בעיתון AL ב-20.10.1936, עם יציאתו של זקן השופטים מק'דונל לגמלאות, על רקע עמדותיו הביקורתית והעצמאית נגד הממשלה הבריטי במהלך המהומות ביפוי (ואר להלן, הטקסט שאחרי הערה 160).

⁷⁸ PRO C0733/68. תרשומת בפתח התקיק.

⁷⁹ שם.

⁸⁰ שימוש מזכיר המושבה בשנת 1924, ולאחר מכן בשנת 1931 ובשנים 1936-1935. PRO C0733/68. ⁸¹ תרשומת בפתח התקיק. בתרשומת אחת מופיע המליצה להתייעץ עם הממשלה

מצדה של גינצברג. מקור חשוב להתחקoth על מהלכיה של גינצברג משמש מכתב שכתבה שנים מאוחר יותר ביולי 1929 לקובלונל וודג'ווד (Wedgwood), חבר פרלמנט מטעם מפלגת הליברואן ואחד גדול של הרעיון הציוני, אשר בו היה מפרט את השתלשלות מאבקה.⁸² מאותו מכתב עולה כי מיד לאחר הקמתה של ממשלת הליברואן פונה גינצברג בשנית לממשלה האם בבקשתו לשкол מחדש את הוראותיה, ואף נפגשה עם תומך מזמין המושבות בעניין זה (הלוורד ארנולד), שהבטיח להעביר את הנושא למזמין המושבות עצמו. ככלומר מעורבotta האישית והישירה של גינצברג העלה את הדיון לדרגים הגבוהים ביותר, עובדה שככל הנראה אפשרה את קידום עניינה לモות רוחם של הנציגים العليון וזקן השופטים. גינצברג לא טעה בכחותה. ממשלה הליברואן קדמה זכויות נשים.⁸³ אלא שהמהלך הזה נקבע בעודו באבו, לאחר שלטונו של הליברואן קרצה מועד, ובשנת 1924 חזרה ממשלה השמרנית לשולטן. הטיוותה אמונה הוכנה, אך בנסיבות שוב התראחו חילופי גברי בממשל. את הנרי תומס החליף לאופולד אמרי (Leopold Amery),⁸⁴ שקיבל לידיו את הטיוותה במרץ 1925. הטיוותה, שמקורה כゾרו אצל תומס, נסחה באופן המתיר לנשים להופיע בבתי משפט אזרחים בכפוף לזכות זקן השופטים להתקין תקנות להגבלה הופעה בתיקים מסוימים. אפשרות הופעתן של נשים בבתי דין שבטיים נשלה כליל. כפי שציין סמוראל, שהעביר את נוסח הפקודה לאמרי, זקן השופטים טרם קבע באילו תיקים לא יורשו נשים להופיע, והציג שהדבר יוכרע בהמשך, על סמך הניסיון המctrבר.⁸⁵

המקומי בפלשתינה. וכן, בתרשומת מה-23 באוגוסט, הכותב מס' כ"ד בעניין עם בנטויז', הייעץ המשפטי של פלשׂתינה, שהבהיר כי על כל עורך דין לקבל אישור מיוחד להופיע בבתי דין ותימן, ולפיכך לא תהיה כל בעיה להגביל נשים בדרך זו. ראו גם: CO 733/169/10 , Despatch No. 58 : PRO. מכתב מיום 21.6.1929 מס' 588 מהמזמין הראשי לוורד פספילד.

⁸² PRO CO 733/169/10, מכתב מיום 10.7.1929 מגינצברג לקובלונל וודג'ווד. על נסיבות כתיבת המכתב ראו בהמשך, הערכה 139 והתקסט הסמוך לה. על ייחסו החם של וודג'ווד לציונות ולהיון ראו: JOSIAH C. WEDGWOOD, PALESTINE: THE FIGHT FOR JEWISH FREEDOM AND HONOUR 4 ; CAMO CAN RAO : JOSHUA B. STEIN, OUR GREAT SOLICITOR: JOSIAH C. WEDGWOOD AND . THE JEWS (1992)

⁸³ ראו למשל במקרים המופיעים לעיל, העורות 25 .
⁸⁴ אמרי שימש בתפקידו בין השנים 1929-1924 .
⁸⁵ PRO O733/91, מכתב מהרבוט בטיוותה חקיקה ורשות (פקודה) ולא התקנות מכוח פקורת עורך-הדין, השופטים נסחה הרפורמה בטיוותה חקיקה ורשות (פקודה) ולא התקנות מכוח פקורת עורך-הדין, 20.3.1925 . עלי פי המלצה זקן דצמבר 1922 . עיקרי הפקודה הינו כולמן : An Ordinance to provide for the admission of women as Advocates before the Civil Courts

...
2. A person shall not be disqualified by sex from being the holder of a license to practise as an advocate in the Civil Courts or from practising the profession of an advocate. Provided that where the holder of a license to practise as an advocate is a woman she shall not be authorized to appear in any Tribal Court.

המאבק על זכותן של נשים לשמש עורכות דין בארץ ישראל

עתה פקידי המושל הבריטי חדי העין שמו לב שהחנהלה הדברים בכל הנוגע למתן הזכות לנשים להיות מוסמכות כעורכות דין והכנת הטיווה נעשו מעשה מעיל בראשו של סמואל, ששינה כאמור את עמדתו כפי שהובעה בשנת 1920.⁸⁶ מן התרשומות שบทיק עולבה כי במהלך שנת 1925 הפכה שאלת הסמכתן של נשים לעורכות דין בארץ ישראל לנושא מרובי לדין בחוגי ממשלה האם. מאותם דיוונים, שהתנהלו לאחר ששבו השמרנים לשולטן, מתחזק הרושם שההחלטה בשנת 1924 להתיר את הזכות לנשים ולקדום את החקיקה נשענה על החלטה אישית של שר המשפטים סיר חומס ושל סגנו הלורד ארנולד, על אף התנגדותם של רוב חברי מחלוקת המזרחה התקיכו במשרד המשפטים.⁸⁷ לפיכך לא מפתחו שהלורד אמרי החליט להקפי את העניין עד לבואו של הנציב העליון החדש, הלורד פלומר (Plumer).⁸⁸ הלורד פלומר התיעץ עם זkan השופטים והמליץ שלא לעורך כל שינוי נושא.⁸⁹ הודשים מספר לאחר מכן דיווח בנטוויז'ן' לגינצברג כי שוחח עם הנציב העליון בנושא, אך הנציב העליון הודיע כי אינו מוכן לקבל החלטה לפני שיקבל מידע נוסף ווסף על תחושות האוכלוסייה בסוגיה זו.⁹⁰

כדי לחזור ולהציג את המסקנה העולה כאן בבירור: כשממשלת האם הייתה מעוניינת להבהיר חקיקה מקומית בארץ ישראל היא הייתה עשו כן למרות הטענות הנציב העליון; וכבר ראיינו קודם תחת החקיקת שכונה "נסיטון I", כיצד יכולה הממשלה האם לטרפף חקיקה למרות משאלתו של הנציב העליון (כל שכן שהיא מדבר בימים שטרם קבלת המנדט על ארץ ישראל). כך גם כאן, מرتקק לראיות שבעת כהונת ממשלה הליברלית לא ייחסו בלבדו כל משקל להטענותו של סמואל, דבר שאין להקל בו ראש כל ועיקר,⁹¹ ואילו עצה, כאשר הממשלה הליברלית כבר אינה בשלטון, העבירה סמואל שינוי את עמדתו שימושה בסיס לעכב את החקיקה בתוענה שיש להמתן לחותה דעתו של הנציב העליון החדש.

3. (1) The Chief Justice may by regulation forbid licensed advocates who are women to appear in any specified class or classes of judicial proceedings or otherwise restrict their exercise of the profession of advocates.

(2) Failure on the part of any woman advocate to comply with any such regulation shall be deemed to be unprofessional conduct within the meaning of Section 15 of the Advocates Ordinance, 1922.

.PRO CO 733/91 86 הרשות מיום 24.5.1925, מכתב מיום 30.5.1925 להרברט סמואל.

.PRO CO733/91 87 הרשות מיום אפריל ומאי 1925.

PRO CO 733/190/9 88 מכתב מיום 20.7.25 מאת Hubert Young, מטעמו של הלורד אמרי למשרד הראשי של ארגון ה International Women Suffrage Alliance. הלורד פלומר שימוש נציג עליון בשנים 1928-1925.

.PRO CO 733/169/10 89 מכתב מיום 21.6.1929 מס' .588.

90 אצ"מ AK245/2, מכתב ממשרד החובע הכללי מיום 16.9.1925, לגינצברג. יש לציין שגינצברג עודנה בפרטים ובচנות הטיווה, והדבר יצר לחץ על האגורים המעורבים שבקשו כתעתסגת מרעיהן החקיקה.

91 ראו שגיא, לעיל הערה 2, בעמ' 247, על השפעתו המיוודה של סמואל על הממשלה ומעורבותו בענייני החקיקה.

בכך נסגר חלון ההזדמנויות שביקשה גינצברג לנצל עם עליית הליבור לשלוון. גינצברג הבינה כי מילא היא עליה להשלים את תקופת ההתחמות. יתרון וסורה כי הניסיון והוותק שתצבור, הিירוחה את המשפט המקומי⁹² ומעמדה כמי שסיממה את תקופת ההתחמות יסייעו לה בהמשך מאבקה. בשלבי שנות 1925 החלה בהתחמותה אצל ערבי הדרין הרו סקר ושלום הורוביץ, יידי המשפה ועורכי דין מבטחים, שם הוועסקה במשך שלוש שנים ויותר.⁹³

ד. ניסיון רבייע (1928–1930) – בג"ץ

משתתפים: העותרים (בשם הנשים): רוזה גינצברג ועו"ד הורביץ
המשיבים (בשם הוועד המשפטי והיועמ"ש): עו"ד עדאס
ברקע: מאורעות תרפ"ט
הליבור עליה לשלוון

במשך כשנתיים וממחז לא חלה למעשה כל התחפות בסוגיה, ואז נודנה לGINZBERG טויתה הפקודה לקראת הבחירה המוניציפלית בירושלים, שבה נקבע מפורשת כי רק גברים רשאים להצביע. שנים מאוחר יותר סיירה גינצברג כי היא "קפזה או על המציאה כmozat של רב", שכן מטוית הפקודה ברור היה שאשר בყוק מהחוק לכוון לגברים בלבד, ידע להורות על כך במפורש במילה "זכר", ואילו ככלאו זו הייתה מטרתו, השתמש במונח "אדם" (person). מכאן שהמונה "אדם" מתיחס לגברים ונשים כאחד.⁹⁴ למען האמת, ספק אם טוית הפקודה היא שחדשה את המערכת, לאחר שהטיטה פורסמה בעיתון הרשמי כבר בחודש אוקטובר 1926.⁹⁵ סביר יותר שכשמועד סיום התחמותה של גינצברג קרב, נראה היה שכשרה השעה

.*Becoming a person*, THE JERUSALEM POST MAGAZINE, May 17, 1974, at 7 92
 לימים, התהדר ה-*הארה*-*guardian* כי הורוביץ, חבר הלשכה במנצ'סטר, עתר בשם CO 93
 PRO 733/169/10. כתבה מה-*guardian* מיום 28.2.1929 מיום 28.2.1929. תחת הכותרת "נשים עו"ד בפלשׂתינה – אין מרווחת לעסוק בפרקטייה".
 אך דאו ח' לוצ'ינסקי על פקודת הבחירה לעיזיות משנת 1926 "המשפט א' 37 (תרפ"ז), המשווה בין החוק העותומאני לבין החוק החדש ששינה מהוראותיו. זכות הבחירה האקטיבית ניתנה בחוק היישן ובהצעת החוק החדש לצורים בלבד (ראו שם, בעמ' 40). לפיכך זו לא הייתה אלא העתקה של המצב הקודם, שהעיריה שהמחוקק הטורקי הוא שהקפיד שగברים "בחו" ולכן ציין "זכר" במפורש, ולא המחוקק הבריטי אשר העתיק את החוקה העותומאנית, כפי שעשה בחוקים ניכרים בהצעת הפקודה הנ"ל. אגב, הדבר נכון באשר לזכות הבחירה האקטיבית, כאשר לזכות הבחירה הפסיבית – הן המחוקק המנדטורי הבריטי הן המחוקק הטורקי שותקים בעניין מינו של בעל הזכות. כך או כך ברור שהרotta הנשים נעשתה בפקודת הבחירה בצורה מפורשת ולא בדרך של פרשנות מילה שבמהותה ניתולית מבחינה המגדר.
 ואולי לוצ'ינסקי הוא שגילה את אוזנה של גינצברג בהקשר זה, שכן כאמור (שם, בעמ' 41-42) הוא מתייחס לנושא הנשי במפורש.

המאבק על זכותן של נשים לשמש עורכות דין בארץ ישראל

להמשיך במאבק.⁹⁶ אז הגיעו גינצברג ועורך הדין הורוביץ לפגישה עם זקן השופטים והפנו את תשומת לבו לפקודת הבתיות לעיריות משנת 1926 וכן לעובדה שנשים מורשות לעסוק ברפואה בפלשתינה-ארץ ישראל. למרות כל זאת נותר זקן השופטים בדעתו וטען שהפרשנות שהובעה בעבר עומדת בעינה.⁹⁷

תשעה חודשים לאחר מכן, ב-16 בדצמבר 1928,⁹⁸ עתר עורך הדין הורוביץ בשם של גינצברג לבית המשפט העליון נגד זקן השופטים ונגד נשיא הוועד המשפטי וחברי הוועד.⁹⁹ בעתרה, בטעם צד אחד, כלל הורוביץ את קורתהו של גינצברג ואת סירוב הוועד המשפטי להתייר לה ל�יבחן. הורוביץ טען כי על פי פקודת עורך הדין, העותרת רשותה לעמוד לבחינות ולקלב רישיון אם תעמוד בתנאי הפקודת, בלי קשר לעובדת היהוה אישת. כמו כן טען כי היעוד לטיירוב מוטעה, שכן הממשל הבריטי אינה יכולה לעסוק בשאלת אם לפי חוקי פלשתינה-ארץ ישראל נשים רשויות לשמש עורכות דין. נוסף על כן, בית הספר ללימודי משפט בירושלים המועצה לימודיו משפט נשים סטודנטיות לגשת לבחינות המשפטים הרגולות המוסיקות לצורכי קבלת רישיון לפי פקודת עורך הדין, 1922,¹⁰⁰ אף על פי שאי אפשר להמליץ עליהם לקבל רישיון מלחמת היונן נשים. זקן השופטים, טען הורוביץ, טעה בקביעו כי נשים אין כשרות לקבל רישיון, כאשר שהועדר המשפט טעה בסרבבו לאפשר לעותרת להיבחן.¹⁰¹

חודשיים לאחר מכן התקיים דיון בבית המשפט בעניינה של גינצברג.¹⁰² כפי הנראה נדרש עורך הדין הורוביץ להסביר מדוע העיטה מופנית נגד זקן השופטים והועדר המשפט. עברו חודשיים נוספים ובג"ץ ניתנה החלטה בעניין. באופן תמה, החלטת בניינים זו היא ההחלטה היחידה בפרשה זו שהtrapסמה בפרסום רשמי.¹⁰³ בית המשפט החליט למעשה שלא להחיליט. העיטה הופנתה כאמור נגד זקן השופטים ונגד הועדר המשפט. השופטים קורוי, כדי ופומקין בדקו את פקודת עורך הדין, 1922 ואות התקנות שהתקין זקן השופטים, העוסקות בין השאר בבחינות עורכי הדין הרים, וממצוין כי בדיקת המועמדים לרישיון מוטלת

96. חיזוק לכך אפשר למצוא בעיתותו של עורך הורוביץ, שבה נטען כי העותרת סיימה את תקופה החmphothah, ומשכך שבה ופנהה לזכן השופטים. בג"ץ 87/28 (תיק א"מ ב-87/77). פניה לבית המשפט העליון מע"ד הורוביץ מיום 28.12.1928.

97. א"מ 12.12.1928, מ. 1260, L.B. 7,20. מכתב מדנham (Denham) לעורך הורוביץ, מיום 28.12.1928.

98. או אולי 25.12.1928, על פי בג"ץ 87/28 (תיק א"מ ב-87/77). מכתב מע"ד הורוביץ מיום 14.11.1929.

99. בג"ץ 87/28 (תיק א"מ ב-87/77). ייפוי כוח של גינצברג לעורך הורוביץ מיום 24.12.1928 – 100. בג"ץ 87/28 (תיק א"מ ב-87/77). פניה לבית המשפט העליון מע"ד הורוביץ מיום 16.12.1928 – עטירה בטעם צד אחד נגד זקן השופטים והועדר המשפט.

101. בג"ץ 87/28 (תיק א"מ ב-87/77). פרוטוקול מיום 4.2.1929. 102. S.Ct. 87/28 Rosa Ginzberg v. His Honour the Chief Justice, and Chairman and Members of the Legal Board, C.O.J (1919-1933)

על הוועד המשפטי ולא על זקן השופטים, ועל כן אין מקום לצרפו לעתירה כمبر. ¹⁰³ לפיכך, את העתירה בעניין הענקת הרישון ראה בית המשפט כעתירה מוקדמת, שהרי אם העותרת טרם עברה את הבדיקות, אי אפשר להעביר בשבט הביקורת את פועלות זקן השופטים בעניין הענקת הרישון. באשר לעתירה נגד הוועד המשפטי קבע בית המשפט כי זו מסתמכת על מכתב הסירוב מיום 31 באוקטובר 1922, אז הוחלט כי הוראות ממשלה האם שקובעות שאין להתר ליה ביחס. בית המשפט מצא כי המצד המשפטי בכל הקשור ליחסים שבין ממשלה האם לממשלה המקומית השתנה מאז, ולפיכך על העותרת למצות את ההליכים ולהראות שהוועד דבק בסירובו, וכי גם כיום הוועד מפרש את הפוקודת כאוסרת על העותרת לעמוד בבדיקות. ¹⁰⁴

החלטת בית המשפט, קצחה ככל שתהיה, חשובה ומעניינת. ראשית, בית המשפט אינו מתעלם מהשינוי ביחסים בין ממשלה האם לממשלה המקומית. נראה כי הדברים מכונים לעובדה שבינתיים נחקקו שני דברי חקיקה מוחותיים לנושא: דבר המלך במוועצחו, 1922 ופקודת עורך הדין, 1922. וכן, לדברי בית המשפט, ממשלה המנדט בארץ ישראל אינה כפופה עוד להוראות ממשלה האם והיא חופשיה לפרש את דבר החקיקה המנדטורי באופן עצמאי. שנית, דומה כי העתירה נגד זקן השופטים בהחלט הייתה במקומה. כפי שראינו בראשית הדברים, זקן השופטים אכן היה מעורב בפועל בכל ההליכים. הוא סירב לבקשה ונימק את סירובו. אלא שלא מן הנמנע שבמعرצת המשפט חשו אינוחות מדין בעתירה נגד זקן השופטים בכובעו המנהלי. הדבר מן הסתם היה מציגו כמי שמעורב שיקולים פוליטיים בהחלטותיו, אףלו בהחלטותיו המנהליות. הסוגיה נתפסה בקרב כל העוסקים בה סוגיה פוליטית, וזקן השופטים בוודאי לא היה מעוניין להיות מוצג כך, במיוחד לא במסגרת דין בכב"ז, שעל הקמתו טrho כל כך. ¹⁰⁵

על פי ההחלטה בית המשפט פנתה גינצברג לנשיא הוועד המשפטי וחזרה על בקשהה מיום 3 באוקטובר 1922 לגשת לביקורות, וביקשה את עדמותה הנוכחת של הוועד המשפטי. ¹⁰⁶ רק בחולף חודשים הביא הנשיא את פניה החוזרת של גינצברג לדין לפני הוועד, ובസוף התקבלה ההחלטה הבאה:

הוועד אינו רואה סיבה לשנות את החלטתו מחודש אוקטובר 1922, שלפי הפרשנות הנכונה של פקודת עורך הדין, 1922 נשים מנועות, על שם מין, לשמש עורכות דין בפלשתינה-ארץ ישראל. הוועד מחזק בדעה של התיר לאישה לגשת לביקורות ערכתי

¹⁰³ למעשה בכך אישרו את עדמותו של זקן השופטים עוד משנת 1922 אשר לפיה אין הוא מוסכם להחליט בעניין זה, אלא הוועד המשפטי.

¹⁰⁴ כאמור של דבר, ההחלטה הקללה על גינצברג במובן זה שהוא עיקרת את הטענה שאליו יתרו לה להיבחן יאלצו לחתה ורישין. ההחלטה מנתקת לפחות פוא בין שני העניינים.

¹⁰⁵ וגם זאת במסגרת מאבקי כוח פנימיים בין היוזץ המשפטי דאו, נורמן בנטוויז'. ראו במיוחד אצל שגיא, לעיל העירה 2.

¹⁰⁶ א"מ 20, L.B.7, מ/260. מכתב מגינצברג לנשיא הוועד המשפטי מיום 11.4.1929.

המאבק על זכותן של נשים לשמש עורכות דין בארץ ישראל

הדין הזרם עשוי להתרשם כאילו ניתנה לה, אם החלטה בבחינות, הזכות לשמש עורכת דין, והרי אין נשים יכולות לשמש עורכות דין, ולכן לא יותר לוועד אלא לדוחות את פנيتها של הגב' גינצברג לגשת לבחינות.¹⁰⁷

עורך הדין הורוביץ הגיע את החלטת הוועד המשפטית כראיה נוספת מטעם העותרת וביקש להמשיך בהליכים לפני הראות החדשות.¹⁰⁸ בדיון שנערך בעבר חודשים אחדים ביקש עורך הדין הורוביץ מבית המשפט לא לעכט החלטתו שכן כל דחיה תפעל נגד גינצברג בעניין הבחינות שנעודו לתחילה ינואר 1930.¹⁰⁹ בשלב זה נראה היה כי גינצברג כבר איבדה את סבלותה, והורוביץ פנה בשמה לזקן השופטים בבקשת להחיש את ההחלטה בתיק זה. אך החלטת הביניים שנינתה לא עלה לטובתה של גינצברג: בשל ריבוי מספר התקדים פליליים שפתחו בעקבות המהומות (כלומר מאורעות תרפ"ט, אוגוסט 1929), אין די זמן לדון בעניינים אזרחיים עד לשנה החדשה, כך נאמר בה.¹¹⁰

כאן נפתחה השתלשלות מעניינת בשאלת ייצוג הממסד המשפטי בעתייה. שלושה ימים בלבד לפני המועד שנקבע לדיון בבית המשפט דיווח נשיא הוועד המשפטי לחבריו כי מר בנטויז'ן ביקש ממנו ליעצgo לפני בית המשפט העליון בעתייתה של גינצברג נגד הוועד המשפטי.¹¹¹ נשיא הוועד אכן הופיע בשמו של בנטויז'ן בעניין זה וטען בפתח הדיון כי ככל הידוע לו, איש לחבריו הוועד המשפטית מלבדו לא קיבל את צו הביניים שהוזעיה בבית המשפט, ולפיכך הוועד המשפטי אינו מיוצג כלל בבית המשפט. ראש הרכבת, השופט קורי, רמז כי אפשר לחבריו הוועד להופיע לפני שיניפן פסק הדין. נשיא הוועד, בהופיו כאמור בשם של בנטויז'ן, חזר על הטיעונים המוכרים ולפיהם פקודה עורכי הדין, 1922 אינה מתירה לנשים לקבל רישיון לעריכת דין. למחמת דיווח הנשיא לחבריו הוועד על הדיון ועל תחוצותו שושב ראש חבר השופטים תרשס מאד מתייעzon שהמשיע בא כוחה של העותרת דואק, טיעון שנסמך על התקנות העותומאניות שעדיין היו בתוקף. השופט סבר, מסר נשיא הוועד בישיבה,

107 א"מ 20, מ-50/1290, פגישת הוועד המשפטי מיום 13.6.1929. וכן – א"מ 20, מ/1260, L.B. 7. פרוטוקול ישיבות הוועד המשפטי בעניינה של גינצברג.

108 בג"ץ 87/28 (תיק א"מ ב-87). הגשת ראיות נוספות מטעם העותרת – על ידי עזה"ד הורוביץ מיום 18.6.1929. כתעת עזה"ד סקר כבר היה מחוץ לתמונה והמשורר היה של הורוביץ. לעניין זה ורא שטרנסמן, לעיל העירה, 40, בעמ' 21.

109 מכתב מעוז"ד הורוביץ מיום 14.11.1929 לזקן השופטים. וכן מכתב מהזוכר הראשי מיום 1.10.1929. א"מ 7, 20, L.B., מ/1260.

110 בג"ץ 87/28 (תיק א"מ ב-87). מכתב מעוז"ד הורוביץ מיום 14.11.29 לזקן השופטים. וכן בתיק א"מ 20, מ/1260, L.B. 7, 20. מכתב מיום 14.11.1929 לזקן השופטים מעוז"ד הורוביץ. העניין אינו יورد מסדר היום גם בעיתונות, המבקרים את הדחיפות החוזרות ונשנות. ראו קיסרי, לעיל העירה 1.

111 א"מ 20, L.B. 7, 20. העתקי פרוטוקול ישיבות הוועד המשפטי בעניינה של גינצברג.

שנשים הורשו לשמש עורכות דין בטורקיה לפני המלחמה והורשו גם להופיע בבתי דין מוסלמיים דתיים, אף שבפועל הדבר לא קרה.¹¹²

נראה כי חברי הוועד חשו כי הCPF נוטה לטובתה של גינצברג. לבקשתו של פאיין חדד נתקיימה ישיבה של הוועד המשפטי ועלו בה שני נושאים. הנושא הראשוני היה שאלת הייצוג, קרי מי יופיע בשם הוועד המשפטי בבית המשפט העליון, והנושא השני היה סוגיות קובלתן של עורכות דין והופעתן בבית המשפט בתקופת השלטון העותמאני. למחמת היישבה פנה נשיא הוועד המשפטי לחבריו הוועד, ובهم דרייטון, מוגנם, עדאס ואחרים, וביקש כי מישחו מהם יקבל על עצמו את ייצוג הוועד המשפטי, אשר כזכור לא היה לו ייצוג בדיון האחרון.¹¹³ ביד בבד פנה הנשיא לקונסול טורקיה ולקונסול צרפת. מן הטורקי ביקש לדעת אם נשים מורשות להופיע בבתי המשפט בטורקיה, ואם זאת מכוח פרשנות של החוקה הקימית או בחקיקה מיוחדת.¹¹⁴ מן הצרפתי ביקש לבור אם אמן נשים מורשות לשמש עורכות דין בקולוניות המנדט הצרפתי שהיו חלק מן האימפריה העותמאנית, ואם זכות הכנסתה לנשים ללשכה מבוססת על פרשנות החוקה העותמאנית משנת 1876 שקבעו את תנאי הכנסתה ללשכה העותמאנית או שזכות זו ניתנה בחקיקה סורית מיוחדת.¹¹⁵ מעניין לציין כי הפעם ההשוויה למורינות האזרור נגעה לשאלת המשפט עצמה, דהיינו לפרשנות דברי החוקה, ולא לניסיונו של הבריטים לעקוב (בראגה) אחר התפתחויות בעניין מעמד האישה. התפתחויות שהבריטים מצאו עצמן בהן משתרכים מאחור.

קונסול טורקיה השיב למכתב זה והסביר כי בسنة 1923 התקבלו נשים בפעם הראשונה לכל הפקולטות בטורקיה, "על יסוד החלטת הקומיסטריה של משרד החינוך. נשים שישימו לימודיהן בפקולטה למשפטים ועבדו בתפקידות התקבלו בלשכת עורכי הדין, כמו הגברים בדיקון". עוד הוסיף, כי שיש נשים מאיסטנבול ושלוש נשים מאנקרה כבר רשומות בלשכת עורכי הדין ומופיעות בכל בית משפט.¹¹⁶ הנה, כך הושלה ההתקפות בטורקיה בעוד הבריטים מעכבים אותה בארץ ישראל. בשנת 1927 הוסמכה עורכת הדין הראונה בטורקיה, בתו של אחד מאדריכלי המהפק החברתי-תרבותי-שלטוני.

הוועד הגדיל עשות ופרנס אפ' תזקיר בעניין זה, אשר לפיו כל מידע בדבר הפרקטיקה הנוגעת להסמכתן של נשים עורכות דין במדינות אחרות ממצרים ושהיו חלק מהאימפריה

¹¹² א"מ 20, L.B. 7, מ/1260, 12.12.1930. מכתב מנשיא הוועד המשפטי לרשימת עורכי דין מיום 20.12.1929. ראו גם פרוטוקול הדיון מיום 19.12.1930 בג"ץ 87/28 (תיק א"מ ב-7/87/77). בדיון זה הועלו מגווןHQיקוקים ופסקי דין העוסקים בסוגיית persons, ובכלל זה פסק הדין בנושא הסנט הקנדי, פסק הדין בעניין .Lady Rhondda

¹¹³ א"מ 20, L.B. 7, מ/1260, 12.12.1929.

¹¹⁴ א"מ 20, L.B. 7, מ/1260, 12.12.1929. מכתב מנשיא הוועד המשפטי לקונסול הטורקי מיום 27.12.1929.

¹¹⁵ א"מ 7,20, L.B. 7, מ/1260, 12.12.1929. מכתב מנשיא הוועד המשפטי לקונסוליה הצרפתית מיום 1.1.1929 (כפי

.הנרא, המכח מיום 1.1.1930).

¹¹⁶ בג"ץ 87/28 (תיק א"מ ב-7/87/77), מכתב מהקונסול הטורקי לנשיא הוועד המשפטי מיום 6.1.1930 (צרפתית). לסייע 2 לחוק הטורקי מיום 30.6.1340 להיגירה, הקובלע תנאי קבלה לרווצים לשמש עורכי דין, ראו בתיק בג"ץ 87/28 (תיק א"מ ב-7/87/77), (צרפתית).

העותמאנית – יתקבל בברכה.¹¹⁷ מחבר התזכיר הסביר שאין לו מידע על המדריגות הללו. ביהود הוא התחבט באשר למצב בקפריסין, שם ככל הנראה לא היו נשים עורכות דין, אך בית המשפט שם ורשי להתייר לכל אדם (לබות נשים) להופיע בשם צד למשפט, לפי בקשתו של אותו צד. מכך הסיק שלפי סעיף זה נשים יכולות להופיע כעורכות דין, אך אין זאת אומerta שהן יכולות להיות מוסמכות לכך. תנאי זה הופיע בצורה זו או אחרת בפקודת עורך הדין בארץ. לפיכך מחבר התזכיר הציע כי יתמודד עם החקיקה הזאת בבית המשפט בכך שיטען כי אף אם נשים מורשות להופיע בבית המשפט כ"ידירות", אין הן מורשות לעשות כן כעורכות דין.¹¹⁸

פחות משבוע לפני מועד הדיון נתמנה תאופיק עדאס לייצג את הוועד לפני בית המשפט העליון בעניין גינצברג.¹¹⁹ ביום 9 בינוואר 1930 התקנס בית המשפט לשמווע את הוועד המשפט, שכאמורו "לא יוציא" בהליך הקודם. עורך הדין הציג לפני בית המשפט את החקירה בколоוניות הצרפתיות ובטורקיה בנושא קבלת נשים.¹²⁰

ראוי לעמוד כאן על כמה מאפיינים אישיים הנוגעים להתודיענות המשפטית אשר עולה מהם הניסיון ליצור סביבה ניטרלית מצד הגורמים המעורבים כדי שלא תיווצר התוחשה שמדובר בפסק דין "מכור מריאש". דומה כי הכל הקפידו על כך – היוזץ המשפטי שנמנע מההופיע בעצמו, אולי משום שהוא מktor לב גינצברג ואולי משום שנתפס אזהר הרעיון הציוני, וזאת השופטים שנמנעו מההופיע בעצמו, וכך אפשר שכמי שקבע את מותבי בית המשפט דאג שאף השופט היהודי היחיד בבית המשפט העליון, גדר פרומקין, לא ישב בהרכבת. אם השערה זו נכונה, הרי לא מן הנמנע שגם הסיבה האמיתית לעיכוב במתן פסק הדין, ולא משפטית מאורעאות תרפ"ט, כפי שהסביר ז肯 השופטים. אישוש לכך אפשר למצוא בעובדה שפרומקין כבר ישב למעשה בהרכבת בעיתורתו של גינצברג (או ניתנה החלטה המכחית את גינצברג להציג ראיות נוספת בעניינה) ואילו כתעת נדרמן. תיאוריך פועלותיו של פרומקין מלמד כי באותה תקופה של סתיו 1929 שהה בחו"ל לרגל חופה.¹²¹ זו הייתה שעת הכוורת לחת את פסק הדין בהיעדר שופט שהוא ממשוא פנים. פרומקין, כמו בנטוויז'ן, יש לזכור, הכיר היטב את גינצברג. ובוועד המשפט? נדמה שגם רצוי ליצור לפחות מראית עין שהסיבות להדרת נשים עקרוניות ואין נוגעת לסתוק יהודית-ערבית. גם כאן מונה מבין חברי הוועד המשפטי, שכגンドו כזכור כוונה העתירה, עורך דין יהודי דזוקא, תאופיק עדאס.

117 כפי הנראה המדבר בסוריה, קפריסין עיראק וטרנסג'ירדן. א"מ 20, מ/20, L.B. 7. זוכיר בעניין גינצברג נ' הוועד המשפטי.

118 א"מ 20, מ/20, L.B. 7 20.

119 א"מ 20, מ/20, L.B. 7, 20.

120 בג"ץ 87/28 (תיק א"מ ב-77). פרוטוקול הדיון מיום 9.1.1930. בסוף של הפרוטוקול צוין גם שאין להבחין בין מקצוע המשפטים למקצוע הרפואה, והיו נשים ורפואה שניים בטורקיה.

121 גדר פרומקין לדל שופט בילישלים 301 (תש"י); בחודש מרץ שנת 1930 עוד היה בלונדון (שם, בעמ' 451).

בסוף דבר, ביום 15 בפברואר 1930 קיבל בית המשפט העליון בהרכבת של שלושה שופטים – קורי (Corrie), חייאט (Khaya) וקרמאק (Kermack) – את העתירה בעניינה של גינצברג.¹²² הכותרת הראשית למחורת היום בעיתון "הארץ" בישרה בחגיגיות: "אישה רשאית להיות עורך דין בארץ ישראל".¹²³ למehrha הפלא, פסק דין זה – למיטב ידיעתנו – מעולם לא פורסם במלואו.¹²⁴ קשה להעלות על הדעת שהדבר נעשה בלי משים. אמנם מדובר בפסק דין אורך ייחודי למקובל באותה תקופה (שמונה עמודים)!¹²⁵ אך עיון בכרci ההחלטה המנדטורית מגלה מה ושם פסקי דין באורך דומה ואך ארוכים יותר, בשל נושאים, לרבות פסק הדין שדרה בזמנו את עתירתה של גינצברג נגד זkan השופטים. קשה להשתחרר מן התחששה שזה היה מודע, שאולי, נבע מאי נוחות מן העמדה העצמאית שגילה כאן בית המשפט. ואכן, ההחלטה לאפשר לגינצברג לגשת לבחינות עורכי הדין הזרים ולמשמש עורכת דין בעתיד (אם תצליח בבחינות) בגין לערמת ממשלה האם ולהוראות שפרסם בזמןו משדר החוץ – נראה החלטה ממשמעותית מאוד.

מן הדווית המהותית היה פסק הדין מרשים ביותר, הן בתחום היחסות של מעמד הנשים וזכויותיהן הן בתחום המשמעותי לא פחות של היחס בין משפט לחברה ובין נורמות תרבותיות לנורמות משפטיות. במונחים "ماוטנריים" של ימיןו, זהו פסק דין מובהק של העדפה המהות על פני הפורמליות.¹²⁶ כל אחד משלש השופטים כתוב הווה דעת נפרדת, ומעניין שסדר הופעתן יוצר רצף התפתחותי – מן העמדה שעוד נשענת במקצת על הפורמליות ועד הקצה של הנימוח הערכי הטהור. את פסק הדין הראשון והשני ביותר (חמשה עמודים) כתוב המשנה לשיא בית המשפט, השופט קורי, אשר תואר בפי פרומקין, חניך איטון וקימברידג', כמי שראה עצמו מעלה לחבריו השופטים הבריטים, ומה שחשוב יותר לעניינו, "פורמליסטן עד לידי קפדרנות".¹²⁷ קורי נטה בישוב "אדם ישור, שייחסו לציבור היהודי היה הוגן ונוטל פניו".¹²⁸ פסק דין שכך נטה בפרישת המתוודה החוקית הרולונטי, קרי פקודת עורכי הדין, 1922, שאותה יש לקרוא לדבריו בכפיפה אחת עם פקודת

¹²² S.C. 87/28 Rosa Ginzberg v. The Legal Board .PRO CO733/190/9 .[לא פורסם].

¹²³ הדין 16.02.1930.

¹²⁴ Notes: Women at the Bar : 17.02.1930, דיווח על פסק דין : in Palestine 13 COMP. LEG. & INTL L.J. 128-129 (1931) את הדיווח, החתום בראש תיבות F.M.G., כתוב כרואה הרבה לפרסם באותו כח עת. לנוכח אי פרסום פסק הדין, דבר שהוא לדעתנו חסר חמום, מצאנו לנכון לצרפו כנספה למאמר זה.

¹²⁵ ראו במאמרו של לחובסקי, לעיל העלה, 3, בעמ' 318, על נטיית פסקי הדין באותה תקופה להיות קצרים במשמעותם.

¹²⁶ ראו מנהם מאונר-ליידת הפורמליסטים ועליהית העדכים במשפט היישראלי (1993).

¹²⁷ פרומקין, לעיל העלה 121, בעמ' 239-238. עוד על קורי ראו אצל לחובסקי, לעיל העלה, 3, בעמ' 320-319, וכן אצל ברון, מס' למדעת המשפט היישראלי: שופטים ומשפטנים בארץ-ישראל,

¹²⁸ 1930-1908 225-224 (חיבור לשם קבלת התואר "דוקטור לפילוסופיה", האוניברסיטה העברית בירושלים – הפקולטה למשפטים, 2003), המאריך בתייר קייפחו של השופט קורי, "האיש שkopf העם" ונסאר ה"סגן הנציגי" בפלשתינה, עד שעזב לכהן כzon השופטים באיפג'י.

¹²⁸ ברון, שם.

הפרשנות 1929, הכוללת הוראה פרשנית שהייתה עוד מימי הכיבוש הבריטי, ולפיה בכל דבר חקיקה, לשון הזכר יכולה גם את הנקבה, אלא אם כן יש "something repugnant in the subject or context". מכאן והלאה סלולה הדרך לשולב כל טיעון בדבר "תוצאה דוחה", או בלשונונו כיום, תוצאה שתיה מנוגדת לתקנת הציבור שעשויה להיגרם בעקבות הפרשנות המכלילה את הנשים בפקודת עורך הדין. בידעו שבפועל נשים לא עוסקו בעריכת דין חחת השלטון העותומאני קודם לכיבוש הבריטי, מדגיש קורי כמה וכמה פעמים שזוהה תוצאה של נהג החברתי אשר אין בו כדי לבסס נורמה משפטית מהיבט. בכך קורי מסתמך על תקדים משפטיים עדכני אשר הציגה גינצברג בטיעוניה, פסק דין אשר ניתן במועדצת המלך (Privy Council) חברות סנאט בקנדה.¹²⁹ פסק הדין השני, של השופט קרמאק, מציין רק שני עמודים, אך הוא נועז יותר מקדומו בחירות הפרשנית שהוא נוטל לעצמו. במרכזו פסק דיןו של קרמאק עומדתו השאלה אם יש לשמר את רוח החוק הטורקי (אף על פי שהחוק עצמו כבר בוטל במשמעותו על ידי פקודת עורך הדין), אשר לפיה עיסוקן של נשים בעריכת דין מנוגד לתקנת הציבור ולמדיניות הדתית. קרמאק לא רק מшиб על כך בשלילה גורפת, אלא גם חושף את ההפרכה הלוגית שביחסungan על הטיעון המשמר את הסדר החברתי הקיים בהבヒרו כי נשים לא שימשו עורך דין פשוט ממש שנקבע מהן ללמידה ולקבל את התואר הנדרש לצורך כך. רק בסוף פסק דיןו עובר קרמאק לנition הפורמלי יותר, ומזכיר, כאילו לצאת ידי חובה, את הוראות פקודת עורך הדין ופקודת הפרשנות גם יחד. כאשר מגעים לפסק הדין האחרון והקצר במיאוז (חצי עמוד בלבד) של השופט חיאט, כבר אין כל ذכר לטיעונים המשפטיים הפוזיטיביסטים, וכל כילו ניתוח ערכיה-חברתי. השופט חיאט, ערבי-נוצרי שתואר אצל פרומקין "קנאי קתולי",¹³⁰ קבוע בנסיבות כי אין דבר המגביל את המקצוע לגברים. יתרה מזו, המצב הנוכחי בארץ אינו מונע נשים מלהשתמש בערכות דין.

קריאה מעמיקה בפסק הדין, על עושר נימוקיהם התרבותיים-ערקיים של כל אחד משלשות השופטים מחזקת את הרושם בדבר העצמות ואיזה תחולת של בית המשפט בפרשנה זו. אכן, לפי התפיסה הרואה באפשרות לפוסק בניגוד לעמדת הממשלה והוכחה לא-יתחולת של המערכת השיפוטית,¹³¹ אין ספק שפסק הדין בפרשנת גינצברג מדגים עצמאות שיפוטית במיטבה. אלא שככל שנוחנים יותר את הדעת על הנسبות הנלוות למבחן פסק הדין כפי שהציגו אותן לכין,¹³² מתגבשת תחזקה מטרידה שאولي פסק הדין "עצמאי מדי". נדמה כאילו הכל ביקשו לשמר את פסק הדין "נקוי" מכל השפעה חיצונית ומשוא פנים. כמעט הינו אומרים שהמנגנון השלטוני עצמו הזמין החלטה שתוכנה יהיה מנוגד לעמדתו שלו, ולמעשה

¹²⁹ Edwards v. Attorney General for Canada, [1930] A.C. 124. עוד על השאלות הנעות בפסק הדין לידיה של גינצברג ראו להלן, הערא 135 והטקסט שאחריה.

¹³⁰ פרומקין, לעיל הערא 121, בעמ' 243.

¹³¹ ראו על כך את המקורות המופיעים לעיל, הערא 184, והטקסט הסמור לה.

¹³² ראו לעיל, בפסקה שלאחר הערא 120.

עשה הכלול, ו”תזומר” (orchestrated) את הדברים באופן לא עצמאי כלל ומוכתב ומאורגן מלמעלה כדי שתתקבל תוצאה שתיראה כלפי חז' עצמאית עד מאוד. אלא שחשד טורני זה אינו יכול להתעורר אצל המתבונן המיין בפסק הדין בלבד, שכן במקביל לדrama השיפוטית התרחשו עוד שני תהליכיmphatos; האחד בזירת התקשרות ודעת הקהיל החברית, והאחר בזירה החוקתית. לטענתנו, אי אפשר לבחון את שאלת העצמאות השיפוטית ולהתעלם מהתהליכים אלו. בירית דעת הקהיל הוועלה קריואת פומביות לבית המשפט, מעל דפי העיתונות, להענות לעיתורתה של גינצברג. מנגד, היו גם מעט קולות אחרים ואף התקיימו הפגנות הקוראות לבית המשפט שלא להענות לעיתירה.¹³³ במבט לאחרו דומה כי באותו שלב של מאבקה וכחה גינצברג לסייע תקשורתו אוחד הן בעיתונות המקומית הן בחוץ לארץ, ומאבקה גורר הדמים גם בחוגים המקצועיים. גינצברג נהנתה אף מתמיכה של עורכי הדין היהודיים בארץ. במאמר תמיכה שפורסם עורך הדין רודה ב”דאר היום” ב-3 בפברואר 1929,¹³⁴ זמן מה לפניו החלטת הסופית בעניינה של גינצברג, הוא כותב שבבוזwidת עורכי הדין העברים שנערכה בפסח נתקבלהפה אחד הצעתו לדרשו ממשלת המנדט לאפשר לנשים לעסוק בעריכת דין.

יתרה מזו, הטיקו התקשורתית מילא תפקיד מיוחד במילויו של דרכמה המשפטית.CDCOR, השופט קורי הסתמך על התקדים המשפטית בעניינה שלAMILI MEDICAL, שהוא צירפה גינצברג לטיעוניה. אלמלא הטיקו התקשרותי, לא היה תקודים ומהיגע לידה של גינצברג. שנים מאוחר יותר היא סימנה את המפנה המשפטית של מאבקה במכבת שקיבלה מאישה באדמנטון, קנדה. היא סיירה כי במכבת זה ראתה את העוזרת האמתית הראשונה שקיבלה.¹³⁵ אותה אישة הייתהAMILI MEDICAL, מי שנלחמה במשך שלוש עשרה שנים להיכנס לסנאט הקנדי, לאחר שנודחתה בטיעונים רבים לאלו ששימשו את שלטונות המנדט בעניינה של גינצברג, ולפיהם נשים אין נכללות במושג ”persons”.¹³⁶ סיורה של גינצברג פורסם ככל הנראה

¹³³ גולדי יוסוף, עיד ואמ: זכויות, יומנים, אגדות וסיפורים (תשל"ט)

¹³⁴ ניסן רודה (עו"ד) ”אשה – ערוכת-דין” 7 באדר 1929, 3.2.1929, 119.

¹³⁵ פסק הדין בעניינה שלAMILI MEDICAL חלק מרובי בהחלטת בג"ץ, אך בטיעונים בעל פה בבית המשפט עליה פסק דין זה פעמים מספר. השוו לאמור בספר של בנטויז' NORMAN BENTWICH, ENGLAND IN PALESTINE 296 (1932) (1932) הגורש כי להחלטת בעניין רפואי אכן הייתה הייתה השפעה על החלטת בית המשפט בעניינה של גינצברג. כשבירקה גינצברג שנים אחר כך בקנדה, לא החמיצה הזדמנות להזכיר את קשריה עםAMILI MEDICAL רפואי ואחר הותבה שהיא חבה לה. למשל, אצ"מ AK245/1 N. McClung, *Jerusalem's First Woman Lawyer Helped in Career by Emily Murphy*, THE EDMONTON J, Dec. 13, 1955.

¹³⁶ לפסק הדין שניתן במוועצת המלך ראו: Henrietta Muir Edwards and others v. A.G. of Canada [1930] A.C. 124. פסק הדין ניתן ביום 18.10.1929.and others, CHRISTINE MANDER, EMILY MURPHY: REBEL – FIRST (Famous Five) ראו: המפוסמות” MARY J. FEMALE MAGISTRATE IN THE BRITISH EMPIRE (1985) MOSSMAN, THE FIRST WOMEN LAWYERS: A COMPARATIVE STUDY OF GENDER, LAW .AND THE LEGAL PROFESSIONS (2006)

המאבק על זכותן של נשים לשמש עורכות דין בארץ ישראל

ב"טיימס" הולנדי¹³⁷ ונתגלה ממש גם לעתונים הקנדיים. אמילי מרפי, שוכתת במאבקה זו מה לפני הרכעה המשפטית בעניינה של גינצברג, הזרזה לשלווה לגינצברג את פסק הדין שנייה בעניינה, וסיכמה כי "אם הדבר נכון בקנדה, אויב הוא צריך להיות נכון גם בארץ ישראל".¹³⁸ השוב לצין שקרה היה חלך מן האימפריה הבריטית, ובוודאי ש לפטיקה במוועצת המלך בלונדון הייתה השפעה גם על הנעשה בארץ ישראל.

התהיליך החשוב יותר לעניינו, על שם היותו פוליטי במובהק, התקיים ביום הפליטית של הפרלמנט הבריטי והמשל המנדטורי בארץ ישראל. הлик זה התרחש לכל אורך הדרך, אך בבד להליך המשפטי הפורמלי וככיוול במנוחת מנו. לטענותנו, הקשר בין שני ההלכים היה הדוק מכפי שאפשר לשער, ואת שאלת עצמות הפעולות השיפוטית שהעלינו קודם לנו בעת סקירת פסק הדין יש לבחון גם באספקליה של הליך הפליטי המקורי. הлик זה נפתח ככל הנראה בראשית 1929, בעקבות פניהה של גינצברג לקולונל וודג'ווד בפגישתה עמו בירושלים אצל גיסה, הד"ר רופין.¹³⁹ נראתה כי בעקבות פגשזה וו הפנה הקולונל וודג'ווד שאלות בכית הנבחנים הבריטים לזכיר המשובצת בעניינה של גינצברג, שכבר אז היה תלוי ועומד לפני בית המשפט העליון. תשובהה המתחמקת של הממשלה נשענה על חששה להרגיע את המוסלמים, לקח ממלהמת האזרחים באפגניסטן.¹⁴⁰ בשאלות מdag'יז'וד שההשוואה המתבקשת למצב ולהתפתחות הדברים היא לטורקיה דוקא, ולא לאפגניסטן.¹⁴¹ ההשוואה לטורקיה עלתה, כזכור, פעמיים מספר קודם לכך, בשלבים מסוימים של המאבק. דומה שבנקודות זמן זו היו הבריטים כבר רגושים במיאור לסוגיה, ולהותם, החלו הם, המערביים, להיתפס כמנגרים אחר הטורקים. כמה מסמכים בתיקי משרד החוץ מעידים שההשוואה זו אכן העסיקה מאוד את פקידי המשל, עד שערכו מuin מחקר משווה בעניין החוקה האורתודוקסית בטורקיה בכלל ובסוגיות השינוי במעמד האישה בפרט.¹⁴² נקל לשער את

¹³⁷ כפי הנראה ה"טיימס" עקב אחרי הפרשה. לא מצאנו את הכתבה שמרפי התייחסה אליה, אך עזרה להתחנינות העתון בפרשנה מצאנו בכתבה שפורסמה לאחר זכייתה של גינצברג במשפט. ראו:

Membership of Bar, Law Case, TIMES, Feb. 18, 1930

¹³⁸ ואו לעיל, הערה 99. אצ"מ 3 – מכתבammali מרפי מיום 5.11.1929. ראו גם לעיל הערה 136, בעמ' 106.

¹³⁹ PRO CO 733/169/10. מבנה מגינצברג לקולונל וודג'ווד מיום 10.7.1929, ראו גם לעיל, הערה 82. גינצברג פגשה בוודג'ווד בירושלים אצל גיסה, הד"ר ארתור רופין (שלו הייתה נשואה חנה אחותה), ושותחה עמו על אודות "מצבן העוגם של ששים עורכות דין בפלשתינה" ועל אודות מאמציה שלה להתריר לנשים להיבחן ולהתקבל למקטוע ערכית הדין. היא ראתה בו בן-ברית על שם העניין שגילה או בקשרו ולנוחה מעורבות של ממש שהפגין בפרלמנט בעניין זה.

PRO CO 733/169/10

¹⁴⁰ שאילתאת מיום 4.3.1929 ומיום 11.3.1929. ראו: PRO FO 371/13750.

¹⁴¹ PRO FO 371/11533. לינדיי (Lindsay) מדווח לצ'מברליין (Chamberlain), שר החוץ) על התפתחות חוקית מרשותה בטורקיה. קבלת קוד אזרחי ובכלל זה ביחס לנישואין וגיורשין ומתן שוויון זכויות לנשים (1926); PRO FO 371/12320. תיק העוסק בבדיקה מעמד האישה בטורקיה תחת המשטר החדש (1927) – מכתב מיום 20.7.1927 לצ'מברליין, המסביר כי היחסם בפועל של

גודל התסכול והמבוכה שאחו במשרת השמרנים עת הגיעו בשליחי כהונתה חבר פרלמנט ממלגנת הליבור והטיה בפניהם את אותה השוואה, שאינה מחמיאה כלל. חודשים אחדים לאחר מכן פנתה גינצברג במכח ארוך ומפורט לוודג'ווד והזכירה לו את דבר פגישתם. היא שבה וביקשה את עוזתו, ובתווך כך צינה שידוע לה שהממשלה בארץ פנתה בעת האחרונה למשרד המושבות בעניין הסדרה שאלת עיסוקן של נשים עורכות דין בחקיקה. כפי הנראה היא חשה שהמצב פועל לטובتها, ועם זה הבינה כי מעט עוזה מידידים והשפעה אצל השלטונות לא תזק במרקחה זהה. אך מה פשר העיתוי שכחה בו גינצברג? התשובה שוב אינה קשורה בממשל בארץ ישראל אלא במשלה הבריטנית. בחודש ימים קודם לכן התחלפה ממשלה השמרנים ובמקומה הוקמה ממשלה הליבור השנייה. כזכור, ביוםיה הקצרים של ממשלה הליבור הראשונה, בשנת 1924, גינצברג כמעט השיגה את מボוקשה, והמהלך החקיקתי היה קרוב להשלמה אלמלא חזרו לשפטון השמרנים שעיכבו כל הפתוחות בנושא. ברור אפו כי גינצברג הייתה מודעת היטב לאפשרות שממשלה הליבור, בעלת המסורת של קידום זכויות נשים, לא תאכזב ותביא את החוקה לכל השלה.¹⁴³

במכתבה, שהוא מלאכת מחשבה של שכנו והנמקה, הציגה גינצברג את התזה שלפיה יש מבין הפקדים בארץ ובאנגליה המתנגדים לבקשתה מטעמים אנטיפמיניסטיים, וכן כן ניסתה למעט מהטענה שהተנגדות הערבים היא שמעכבת את העניין.¹⁴⁴ יש להניח שזו הייתה טקטייה מחשوبة היטיב. גינצברג ידעה ללא ספק ש הממשלה הליבור תתקשה להצדיק גישות אנטיפמיניסטיות אלו, ועם זה, גם ממשלה הליבור נאלצה לעמוד בלחץ שנבע מן המחויבות הclfולה, קרי הצורך לצפות את שני הצדדים בסכסוך. כל זאת, יש לזכור, פחתה מחדשים

לפני פרוץ מאורעות תרפ"ט.

гинצברג, כאמור, פנתה לוודג'ווד לאחר שנודע לה על חיזוש הлик'ן החקיקה מיד עם הקמתה של ממשלה הליבור. וודג'ווד מצדיו העביר את מכתבה למזכיר המושבות באותו יום, הlord פספילד.¹⁴⁵ העבירה שמהלכים אלו והתקומות הדיוון בעתירתה של גינצברג

החוקה המודרנית מדגים מצב של "מעבר מדיני עמוק של הנשים לחירות נסוח שנות העשרים באירופה". (תרגום חופשי מאנגלית).

¹⁴³ PRO CO 733/169/10. מכח מגינצברג לקולונל וודג'ווד מיום 10.7.1929. "The labour party helped in the fight for women's rights, some of its prominent members visited Palestine and expressed their appreciation to the work of national reconstruction which is carried out on the basis of complete equality of men and women"

¹⁴⁴ שם. "All the talk about Moslem opposition is so little substantiated that one cannot help the feeling that the real source of the opposition, conscious or unconscious, is the conservatism and antifeminism of some of the officials both here and in London and that the only reasons for the disqualification are precisely the reasons which had been used against the women of England" נובעת כלל משיקולים הקשורים למעמד האישה. PRO CO 733/169/10. מכתב מגינצברג לקולונל וודג'ווד מיום 10.7.1929.

¹⁴⁵ PRO CO 733/169/10. מכתב מיום 22.7.1929 – ככל הנראה מוודג'ווד לפספילד.

התורחשו בעת ובעונה אחת אינה צריכה להפתיע. גם היום קורה לא פעם שעתירה לבג"ץ פותחת מהלך חוקתי או מחוירהקדמת הבמה מהלך שאילולא העתירה לבג"ץ היה נגנה. קורה לעתים שבית המשפט מיזמתו מעכב החלטה כדי לאפשר למחוקק להשלים את המהלך, ולא פעם המהלך הוא המבקש להשלים חקיקה כדי למנוע החלטה שיפוטית בעניין. יש מקום לגורוס שאלו היי פנוי הדברים באותה עת. אפשר בהחלט לשער שஸמשות הליבור ופקידה בארץ ישראל, ובראשם שר המשפטות החדר הlord פספילד¹⁴⁶ והנציב העליון החדש הlord ג'ון צ'נסלור¹⁴⁷, (Sir John Chancellor), העדיף לזקוף לזכותם הישג של קידום נשים, ובאותה נקודת זמן ביקשו להקרים את פסיקת בג"ץ בעניין ולזקוף את ההישג לזכותם.¹⁴⁸ אלא שחישובים פוליטיים לחוד ומציאות פוליטית לחוד. גם עכשו, כפי שהתרחש אף חמישה שנים קודם לכן, גור העניין הילופדי וברירים בין פקידי המשל, והרבר משתקף גם כאן בתרשומות הרבות מספור שעלו גבי המסמכים.¹⁴⁹ "התיעצות כבוצתית" זו, ככלינו של מילן,¹⁵⁰ נמשכה זמן בלתי מבוטל, וחשוב לעמוד על הרוח שנשבה ממנה. כך לדוגמה, תרשות מיום 10 ביולי 1929 מזכירה את השאלה של וודג'ור בפרלמנט, שעוררה עניין רב, ומציינת שהנושא מצוי בעת אותו מצב שהיה מצוי בו ב-1924, אך לאחר ארבע-חמש שנים של התקדמות ב"חינוך הנשי" ("feminine education") בארץ ישראל, "עד כמה שיש לך ערך בכלל". בתרשות אחרת מטיל הכותב ספק בהצעת הטיווה משנת 1925, וטען שזו הצעה פרובוקטיבית ומקדמת מדי ("...and the prudence of this Jew in pressing"). עם זה, הרוח הכלכלית העולה מן התרשומות היא של תמייה בהצעת הטיווה, ולפיכך הlord הולוד פספילד לモזכיר הממשלה שלאחר בהינתן הנושא הוא מוכן לקבל את עמדתו של הנציב העליון, הlord

¹⁴⁶ יש להניח כי הממד האישי של פקידי הממשלה שוכן מילא כאן תפkid מפקיע. את מזכירותם של החדר, הlord פספילד, הלא סיידי ווב (Sidney Webb) ורועיתו ביאטريس (Beatrice) ידועים כמקימי אגודה ה"פביאנים" (Fabian Society), סוציאליסטים, ופורמיסטים ויוצרים מושפעים של חבריהם ביחס למעמד הפועלים בבריטניה, לרבות בקשר לעבדות נשים. ראו, לדוגמה, בילי מלמן, "למאליך ההיסטוריה יש מין: היסטוריה של נשים, היסטוריה ופליטיקה 1880-1993" זמנים 46, 19, 24 (1993). על מעורבותם של בני-הזוג ווב במאבק על זכות הבחירה לנשים בבריטניה ראו גם אצל Morgan, לעיל הערכה 26.

¹⁴⁷ הנציב העליון בשנים 1931-1928.

¹⁴⁸ היריחותה מפורשת שوانני בממשל הצעיר מחדש עם עתרתה של גינצברג יש באותו סיכון השתלשלות הפרשה אשר נשלה לlord פספילד מאת מלא מקום הנציב העליון בינוי 1929, ראו לעיל הערכה 81.

¹⁴⁹ תרשומות שונות בפתח תיק PRO CO 733/190/9.

¹⁵⁰ כך מתאר מיל את התהליך המקובל במשרד החוץ: "הניר הנכנס היה נמסר תחילה לפקידי החוץ ביוור במחלקה... הלה היה מצין על גב התקיק מהן הנקודות העיקריות במסמך, מתחוה את דעתו איזה קו פועלה צריך להינתק וublisher את התקיק לעיון של הדרגים שמעליו; תחילת היו מגיבים על דבריו המזכיר השני או הראשן... אם הניר היה בעל חשיבות גבוהה היו ראש המחלקה ואחריו הסמכ"ל מרחיבים את דבריו קודםיהם... רישומים אלו היו מועברים למנכ"ל שהיה מעלה נקודות אשר לא הוזכרו על ידי קודמיים... ונותן לשור החוץ את המלצה הסופית ועל סמך כל זאת היה שר החוץ פיסק סופית בנדון". ראו מילן, לעיל הערכה 33, בעמ' 104.

ג'זון צ'נטלוור, ולהתир לנשים למשמש עורכות דין בארץ ישראל, אם כי במוגבלות מסוימות.¹⁵¹ למעשה, בכך הוחזרה לשולחן הדיונים אותה טיעות פקודה שהונחה אצל תומס והועבירה לאמרי, מחליפו של תומס, שנבחר להקפיה בימים שפלומר נציג עליון.¹⁵² המסמך האחרון בתקיק זה מעודד במיוחד: פלוני מודיע לוודג'וז' בחודש אוגוסט 1929 שהלורד פספילד אכן החליט עקרונית לאפשר לנשים למשמש עורכות דין בארץ ישראל בכפוף למוגבלות מסוימת שייקבעו בחקיקה.¹⁵³

אלא שכפי שכבר אמרנו, שיקולים פוליטיים לחוד ומציאות פוליטית לחוד. בוחן פחות מחודש לאחר שהושלם המהלך הנדרן ועוד לפני שעלה בידם לפרסום את טיעות הפקודה בעיתון הרשמי פרצ'ו מאורעות תרפ"ט. מאורעות תרפ"ט העידו את אמות הספים בארץ. די היה בזעוז קל שבקלים כדי לשוב ולעוזר תסיסה. צ'נסלור, שמנשלו נטהף לא מוכן להתרחשויות בסדר גודל כזה, היה חוד עד מאד להסביר את הסדר והתקעת על כנם והתקשה לעמוד בלחצי היום-יומיים באוותה התקופה.¹⁵⁴ מאורעות תרפ"ט מוגגים לא פעם כקו פרשנות הימים. הם ניצזו את אשליית הוו-קיום שהכתיבה את מדיניות הממשלה הבריטי עד אותה עת, ובעקבותיהם גבורה במשל גישת הפיסנות וריצוי האוכלוסייה הערבית שנועדה למנוע כל אפשרות של התלקחות מחדש.¹⁵⁵ השינוי הדרמטי שהתרחש במקרה הפליטית שינה מן הסתם את חשובי הרוח וההפסד בעניין חיקית הפקודה שתאפשר כנישתן של נשים למקרה ערכיבת הדין. בהחלט יתכן שבאותה עת העדיפה ממשלה המנדט שבית המשפט הוא שיקבל את ההחלטה בעניין.¹⁵⁶ כאמור, בסופו של דבר ההכרעה בעניין נותרה בידיו של בג"ץ שפסק לטובתה של גינצברג, לכוארה תוך הדגשתה של עצמאות משפטית.

¹⁵¹ PRO CO 733/169/10. מכתב מפספילד מיום 25.7.1929. עם חידוש פניותה של הגב' גינצברג שנקטה הליכים בבית המשפט העליון, מצא הממשלה לנכון לקבל החלטה בנושא. הוועץ לבחון כתעת את הטזודה שנמסרה מר'AMI מעתה 1925 ; מכתב מיום 21.6.1929 לפספילד, אשר על פיו הוחלט באופן עקרוני שכפוף למוגבלות מסוימת יוכל נשים לעסוק בערכיבת דין בפלשתינה-ארץ ישראל ושפקודה בעניין זה נשקלת כתעת ותחזוקה בהקרים. מכתב לקולונל וודג'וז' מ-2.8.1929, A.E.

¹⁵² ראו פירוט לעיל, העורות 84-86, והטקסט הסמוך להן.

¹⁵³ PRO CO 733/169/10

¹⁵⁴ Kolinsky, לעיל העורה 1, בעמ' 5-6, 11.

¹⁵⁵ שם, בעמ' 6-5, 70, 19.

¹⁵⁶ השוו אziel שאגיא, לעיל העורה 3, המספק כמה הסבירים אפשריים להקמת בג"ץ. אחד מהם הוא ש"בג"ץ נועד לשמש זירה – ניטולית לכוארה – שנitin להפנות אליה לפחות סכטוכים מסוימים לשם מציאת 'פתרון', כך שבמקרים אלה ההכרעה השלטונית לא תיויחס עוד לממשלה (הבריטית) בארץ, אלא ל'בית-המשפט' (שם, בעמ' 258).

ה. פקודה עוקפת בג"ץ

משתתפים : זקן-חופטים (מקדונל)

הנציב העליון (צ'ינסלוור)

רוזה גינצברג ; ארגוני הנשים ; עוה"ד היהודים ; התקשורות]

...לא הСПיקה הגב' גינצברג לתחפור את ה"גילהם" שלה, שבלעדיה "לא ישמעו שום עורך דין", והנה הכין כבר הנחותם חוק מיוחד, שנאפה במאפייה המוחתקת לפि הזמנה מיוחדת בשביבלה, והפוסל אותה מלהופיע בפני משרד הרבנות בענייני נשים, ילדים וירושות, והנותן את הכל לזקן השופטים לאסור אליה כל עבודה משפטית בכלל, אם יעלה ברצונו.¹⁵⁷

הממשלה הא"י שלא רצתה "לשנות את המצב הנוכחי" כשחשיבה שהוא נגד האשה הזרואה אחרי המשפט הנ"ל להכין הצעת חוק חדש כדי למנוע ע"י תקנות מיוחדות כמעט כל אפשרות של פעולה של אשה כעורכת-דין וע"י כך לעשות פלسطר את החלטת בית המשפט העליון.¹⁵⁸

אין ספק שהחקיקה עוקפת בג"ץ פוגעת במערכות המשפט וב עצמאותה. דומה כי עד כה מצטייר סיפורו הפלטיקה בעניינה של גינצברג כסיפור של עצמאות שיפוטית,¹⁵⁹ והניסיונו הנמהר לעקור את תוכאת העתירה באמצעות פקודה הוא לכארה הוכחה נוספת לעצמאותה. אלא שעין עמוק בהשתלשות המודוקת של העניים, מתרך התמקדות בתנהלותם של שני השחקנים הראשיים במערכה הנוכחית, זקן השופטים מק'דונל (McDonnell) והנציב העליון צ'ינסלוור, יחשוף סיפורו שונה מעט. מעניין שככל התיאוריות בדבר עצמאותה של המערכת השיפוטית או אי-עצמאותה בתקופת המנדט מתגבשות סכיב דמות אחת, זקן השופטים מק'דונל. בדרך כלל החוקרים מתמקדים בפסק דין בעקבות ההיסטוריה הבתים ביפוי במהלך מאורעות 1936-¹⁶⁰ והשאלה היא שאלת פרשנות: מה אפשר למלוד מביקורתו החיריפה של מק'דונל על הממשלה, אף שבסתו של דבר גיבה בפסקתו את הממשלה? ומה לך יש מפיטורי בטופה של הפרשה? האם כל אלה מעדים על עצמאות ועל אי-תלוות שיפוטית או שמא בדיקת ההפק?

157 אצ"מ AK245/2 – ק' פרידנברג, "זריזות לפגום", [מקור לא ידוע].

158 אצ"מ J75/28. מכח מגינצברג, על נייר הפניימה שלה ושל רחל אטסרגין, מיום 23.01.1945, ליושב ראש התאחדות נשים לשווון וזכויות, לכבוד יובל שנים להתאחדות.

159 מלבד החשד הטדרני שהעלינו לעיל, לאחר סקירת פסק הדין עצמו, בטקסט הסמן להעדרה 132.

160 ראו לדוגמה את תאור הפרשה אצל אלקיים וובינשטיין שופטי ארץ : לדאייתו ולדמותו של בית-המשפט העליון בישראל 23-20 (1980) ; שמעון שטרית על השיפיטה : מעלאת העדך במשפט 74-69 (2004). וראו המחלוקת בין פניה להב, הסכורה כי מערכת השיפוט המנדטורית לא הייתה עצמאית ושימשה כלי בידי הממשלה לביצוע מדיניותו, בין נתן ברון, הגורס כי המערכת עמדת בכבוד במחנן ההגנה על עצמאותה: פניה לחב"ה העוז והמשורה : בית המשפט העליון בעשור הראשון לקיומו" עיוני משפט יד 479 (1989) ; וכן נתן ברון, לעיל העדרה 127, בעמ' 336-323.

הפרשיה הנוכחית של קבלת עתרתה של גינצברג והניסיון לחוקק פקודה עוקפת בג"ץ שופכת אוור נוסף על שאלת העצמאות השיפוטית, ויש בה כדי להפוך את השאלה למורכבת ומרתקת הרבה יותר. נזכיר גם כי בפרשת הרס הบทים ביפוי מודגשת תדרי שמקדונל היה פרוד-ערבי במובhawk, מה שהוליך אותו, כך Natürlich, להוכיח קשות את הממשל באותו עניין, ומה שעשו לחיות אף רלוונטי להבנת התנהלותו של מקדונל בעניינו כאן.

השחקן הראשי הנוסף במערכה זו היה כאמור הנציב העליון סיר ג'יון צ'נסלור, אשר שימש בתפקידו עד שליה¹⁶¹, נטפס נציג חלש לעומת ההחלטה עלולה להיות בעיתית חרף"ט, למך צ'נסלור על בשרו עד כמה פגיעה במניגות העברית עלולה להיות בעיתית ולפיכך הקפיד לשומר על אותו איזון קדוש בין יהודים לעربים, כולל על עקרון המחויבות הפעילה. השימוש של זקן שופטים חזק ונציג עליון הספן יותר היה שונה מהמצב בתקופתם של סמואל והייראפט, שוגם הם, כפי שציינו, חברו יהדי כשמודובר היה בטרפוד הצעת החוקיקה בעניין אפשרות הסמכתן של נשים לעורכות דין בארץ ישראל.¹⁶² אלא שאו, משך תקופה מה, התנהלו המהלך החקיקתיים מעלה בראשם של הנציב העליון זקן השופטים, אשר נשאו "מחוץ לתמונה", ואילו כתעת נראה שהמצב הפוך. היחסים ההדוקים יותר בין הנציב העליון לבין השופטים הנוכחים אפשרים להם לסכם את העניינים ביניהם ולהודיעו למעשה את ממשלה האם מהיעוט בחקיקה המקומית.¹⁶³ לא זו אף זו, קשה להשתחרר מן הראות שהדיווחים ללונדון לא היו מדויקים לחוטטן. החוקיקה המוצעת כתעת הועזה למסלול שדה-זיהויים לא נודע בראשה לכולן. ההחלטה משלטה על פסקת פג"ץ.

ואכן, בכוונו לבחן לעומק את התנהלות המערצת הפלוריטית ביחס ל"פקודה עוקפת בג"ץ", יש לזכור כל העת כי המהלך החקיקתי להתקנת פקודה שתאפשר לנשים לשמש עורכות דין, ברמת העיקרון לפחות, נקבע באבו עם פרוץ המאורעות. קשה להאמין שגישתו הבסיסית הפרו-נשית של המשל הבריטי בסוגיה זו השתנתה עקב המאורעות, ומכאן שפסקת בג"ץ הייתה ככל הנראה לרווח.¹⁶⁴ טובנה זו מחדדת את התהיה עוד יותר: מה גרם למסלול לקחת את המהלך החקיקתי שנועד בראשיתו ובכךו להפכו על פניו ולבקש לעקוּף באמצעותו את הפסיקה הפרו-נשית? התשובה, כפי שנבקש להראות בדפים

¹⁶¹ ראו לעיל, הערה 77.

¹⁶² PRO CO733/190/9. מכחוב שחזור עליו שור המושבות, הלורד פספילד, מוחדר מס' 1930 הוא מעביר שאליה שהוגשה בנוסח בית הנבחרים ביום 19.3.1930, ובבקש צ'נסלור בדו"ח בו יכול להסביר לה. מכאן שלփחות בראשית המהלך, כפי שנראה מין, פעלן צ'נסלור ומקדונל באופן מוקומי-עצמאי, בלי לשחף כלל את הרשות שמעבר לים. יתר על כן, נראה כי רק חדש וחצי מאוחר יותר טרח צ'נסלור לעודכן את הלורד פספילד, ולמעשה להעמיד אותו מול הצעה מוגמרת, שלאליה הגיעו הוא זקן השופטים ואשר בכוננות לפרסמה מיד בעיתון הרשמי. מכתב (מודגר כסודי) מהנציב העליון ללורד פספילד, מיום 22.4.1930.

¹⁶³ PRO CO733/190/9. מכתב (מודגר כסודי) מהנציב העליון ללורד פספילד, מיום 22.4.1930.

¹⁶⁴ ראו גם את הדין לעיל, בסמך להערה 156.

הבאם, פשוטה. מדובר היה במהלך עצמאי שקרם עור וגידיים בזירה המקומית, אצל אותם שני שחקנים ראשיים, אשר מתרברר כי היו למעשה גם יחידים. יתר על כן, חבירותם יחד שירתה את האינטראסים של שניהם, איש איש מסיבותו. לפחות בתחילת הוריך היה להם עניין משותף: להציג, ولو כלפי חז'ק, מהלך שייחפס בחקיקה עוקפת בג"ץ. בזהירות רבה יותר נציג כי בהמשך רק ורק השופטים מק'ידונל דבק במתרת החקיקה כאמור, ואילו בשביב הנציג העליון צ'נסלור הפק המהלך להיות מה שהיינו מכנים היום "ספין", קרי מהלך למראת עין בלבד.

צ'נסלור הוא שהניע את המהלך. ומן לא רב לאחר שניתן פסק הדין בעניינה של גינצברג פנה צ'נסלור לזקן השופטים בבקשתו לשкол פודום פרוסום בעניין "התקלות נשים" כעורכות דין. בוקר ביקש לבחון את השאלה אם משמעות פסק הדין היא שנשים יורשו להופיע בהכרח גם בכתי דין מוסלמיים-זרדים. רומה כי עניין זה הטריד אותו מאוד ויגלם חשש כן ואמתי בעקבות המאורעות. הוא הציג לפיקר לזקן השופטים לשלב את נושא הנשים בפקודת עורכי הדין העומדת ממשיל לתקון, באופן שייצמץ את הפתחה שנפתחה כתה לנשים לעסוק בעריכת דין.¹⁶⁵ פניו של הנציג העליון לזקן השופטים מעוניינת במיוחד. הנציג העליון צ'נסלור איננו פונה ליועץ המשפטי ולא לשור המושבות אלא לזקן השופטים דואקה, וכל זאת בתוך פחות משנה לאחר חילופי הדברים והדינונים שהתקיימו בין הנציג העליון לבין שר המושבות ופקידים בכירים אחרים בממשל סביב הניסיון להתקן את הפקודה בעניין קבלתן של נשים למקצוע עריכת הדין קודם לפסיקה בעניינה של גינצברג. פניו של הנציג העליון שלכאורה הופתע מפסקת בג"ץ ולפיקר נזוק להעמיד את הפקודה על רגליה. אם אלו הם פני הדברים, הרי שאי אפשר להימנע מהמסקנה שבג"ץ החליט את אשר החלט במידה בלתי מבוטלת של עצמאות שיפוטית, לפחות בכל הנוגע לדרג הפלוטי המקומי. אך הדברים מורכבים עוד יותר. מתחשבתו של זקן השופטים מק'ידונל לנציג העליון משתמע שגם הוא הופתע מפסקת בג"ץ, והוא אף הביע עמדה חד-משמעות בדבר נחיצות המהלך החקיקתי שמטותו, כך נאמר במכבת מפורשת, להגביל את היקף עיטוקן של נשים בעריכת דין.¹⁶⁶ אם כן, שופט בג"ץ גילו כאן עצמאות שיפוטית לא רק כלפי הנציג העליון, אלא אף כלפי מי שעומד בראש המערכת שלהם עצםם, קרי זקן השופטים. אכן, אין לדעת מה באמת הייתה מידת הפתעה של זקן השופטים מתוצת פסק הדין, מכיוון שבמידה מסוימת הייתה לו שליטה עלייה, שהרי הוא שקבע את הרכב השופטים. מכל מקום התגייסותו למהלך שהציג הנציג העליון וכוכנותו לשתחף פעולה נגד בית המשפט שלו והוא מופקד מעוררות תמייהה. זקן השופטים מק'ידונל, הגם שמתוקף סמכויותיו היה מעורב בהליך חקיקה, הוא זה שהחותר כאן למעשה החתotta עצמאות שיפוטית שעמה היה כה מזוהה בהמשך הדרך. לעומת זאת, אפשר לטעון שלפחות ביחס לשאלת מעמדו העצמאי של בית המשפט נקט כאן מדורגן מהלך מתוחכם: החקיקה עוקפת בג"ץ, דואקה היא הייתה יכולה להיות כמי שמחזקת

.10.3.1930 PRO CO733/190/9 165

.20.3.1930 PRO CO733/190/9 166

במקרה זה את מעמדו, משום שההתקפה שהוצאה את בג"ץ כבלתי תלוי, עד שלכארורה נראה היה שפועל נגד רצונו של הנציג העליון. כך מקידונל יכול היה להסיר דאגה מלבו ולא היה צריך לחוש מפני הפגיעה במעמד בית המשפט, ובתווך כך לחברו למהלך הગבלת עיסוקן של נשים בעריכת דין, אשר מבחינתו – כפי שמשמעותן התחכבות – היה מהלך אמיתי ומחוויב המציאות.

לא כך עבור הנציג העליון צ'נסלור. הוא מצד פרח את המהלך במטרה אחת ויחידה: להרגיע את הרוחות ולהשיקט את הצד הערבי באמצעות פקודה ש"חאון" את ההחלטה אשר הייתה עם הצד היהודי. וכך אף לרוחיק לנכון כי אפשר שצ'נסלור לא היה מעוניין באמת בחקיקת אותן המגבלות על הנשים, ודי היה לו בכך שפיעולוו לקידום הפוקודת עוקפת הבג"ץ נראה היבט ויוצרו את הרושם הנחוץ כדי שיפעל ליצירת אותו איזון. תימוכין להשערה זו אפשר להעלות מכמה сайונטים, כמו לדוגמה התיחסותו המתוונה של צ'נסלור למידת דחיפות העברת הפוקודה עוד לפני המועד הקורוב של הסמכת עורך הדין החדשם (ובhem נשים),¹⁶⁷ בנגד עמדת מקידונל, שבבר שיש הכרה לחוקק את הפוקודה עוד טרם תומך איש כלשהי.¹⁶⁸ דומה כי הדריך הטובה ביותר לעמוד על מניעיהם השונים של הנציג העליון ושל זקן השופטים בפעוליהם בעניין הפוקודה היא לבחון את הפוקודה עצמה: את הנוסח שהוצע, את הנוסח שהתקבל בסופה של דבר, ואת ההתרחשויות שהובילו לנוסח הסופי.

ביום 29 באפריל 1930 התפרסמה בעיתון הרשמי הצעת פקודת עורך דין (התקבלות נשים),¹⁶⁹ אותה פקודה ששקדו עליה הנציג העליון ו זקן השופטים, שעיקרה בהצהרה על זכות האישה לשמש עורך דין, אך לא בbatis המשפטים או השפטים (סעיף 2 לפוקודה), ובכוחו של זקן השופטים (באישור הנציג העליון ובאמצעות תקנות) להגביל נשים ערכות דין מ[Unit]ים שונים במסגרת המקצוע המשפטי (סעיף 3 לפוקודה).¹⁷⁰ נוסח הפוקודה היה זהה כמעט חלוטין לנוסח שהוקפה ב-1925 ואשר נדון מחדש לאחר עתירה גינצברג עם שוכו של הלייבור לשולטן, מלבד עניין ממשמעויה אחד: הגבלת נשים ערכות דין מהופיע גם בbatis דין דתיים, ולא רק בbatis דין שבטיים (בסייפה של סעיף 2 לפוקודה). פרסום הפוקודה עורר מהאה רבתי מכמה וכמה сайונטים: הסתרות עורך דין היהודים בארץ ישראל,¹⁷¹ העתונות העברית,

167 PRO CO733/190/9. מכתב מהנציג העליון לזקן השופטים מיום 4.4.1930.

168 PRO CO733/190/9. מכתב מזקן השופטים לנציג העליון מיום 28.3.1930.

169 הצעת פקודת עורך דין (התקבלות נשים) 1930, ע"ר, גילין מירוח, 29.4.1930.

170 הסתרות עורך דין העבריה בימי 16.5.1930 את החלטתה שנטקלה בועידה השנהית מיום 4.5.1930. ארכין עיריית ירושלים, חטיבת הסתרות עורך דין היהודיים. החלטות ועידות ומוועצות ארציות 1928-1938), מיכל 355 נ/ו, עמ' 21: פרוטוקול עמידה רבעית (3/5/31). ארכין עיריית ירושלים, חטיבת הסתרות עורך דין היהודיים. החלטות ועידות ומוועצות ארציות (1928-1938), מיכל 355 נ/1. פרוטוקול הוועידה השלישי (5-4.5.30), עמ' 18: "הועידה מקדמת ברכבה את נצחותה של האשה במלחמה بعد הזכות להשתתף בעבודה המשפטי בארץ. הוועידה מצינה בצער את הצעת ההגבלות של הזכות הנ"ל, אשר פורסמו בעיתון הרשמי מ-29.4.30, והיא דורשת מעת הממשלה לכליל לאשר את ההגבלות ולבלוי לעשות כל הבדל בין זכויותיהם של עוז"ד גברים ונשים". לצד שביעות

המאבק על זכויותן של נשים לשמש עורכות דין בארץ ישראל

התחדשות נשים עבריות לשינוי זכויות, מועצת הנשים¹⁷¹ וגינצברג עצמה. כל אלו פנו במכתבים רשמיים וביקשו לשנות את טוות הפקודה באמצעות שחקה הראשונית של הפקודה אינו נחוץ ואילו חלקה השני אינו סביר ואין צודק. כך למשל, טענה גינצברג, שאין כל צורך בהצהרה בדבר זכויותן של נשים לעסוק בעריכת דין, שכן זכות זו הוכרה בפקודת עורכי הדין משנת 1922, כפי שאשר פסק בג"ץ בעניינה.¹⁷²

אין ספק שהענין שעורר את התגובה הנזעמת ביותר היה הסיפה לטעיף 2 לפకודה המוצעת, שאסורה על עורכות דין להופיע בכל בית הדין, דתים ושבטים כאחד. איסור זה נתפס כפוגע במיוחד מכיוון שהיא בו כדי למנוע פרקטיקה שנאה בפועל בבתי הדין הרבניים, שם לנשים מן השורה היה מותר להתייצב בבית הדין כ"יזידות" ולסייע بعد מי שאינו מסוגלות לטעון לעצמן.¹⁷³ התחדשות נשים, שהייתה אמונה על הסיום הזה, עמדה בתוקף על ביטול טוות הפקודה, כאמור כי "מאחר וענין הדין האיש឴י הם תחת שיפוט בתי-הדין הדתיים, והרי בדיק בסיטואציות הללו עומדת הזרק של ייעוץ ותמייה בנשים על ידי נשים, פרקטיקה אשר הייתה נהוגה אצל התחדשות נשים בבתי הדין היהודיים". כמו כן, טענו, פקודה זו תוביל לתוכאה אבטורדייה:

In future, if this Ordinance should become law, whilst any lay woman will
be allowed to appear before the Rabbinical Courts, women advocates will
not be permitted to do so.¹⁷⁴

гинצברג הציגה טיעונים דומים,¹⁷⁵ אך העלה טיעון אשר לפיו סעיף זה בפקודה מיותר

הרצון מניצחונה של גינצברג במאבקה, הביעה הסתדרות צער על הגבלת זכות זו בפקודה שפורסמה בעיתון הרשמי ביום 29.4.1930, וביקשה להימנע מהפליה בין גברים לבין נשים עורכות דין. PRO CO733/190/9 16.5.1930 לモזכיר הראשי מעלייאש (י"ר) וקרונגלולד (מוזכיר).

PRO CO733/190/9. מכתב מג'נט מקינס (Janet M. Macinnes) יי"ר, ל莫זכיר הראשי מיום 171 14.5.1930.

PRO CO733/190/9. גינצברג מסיימת את מכתבה בניימה אישית. "אילו הייתה החקיקה האמורה עוברת טעם החלה במאבקה רב השנים, ניחא. אך בעת, לאחר שניהלה מאבק פרטני ממושך וניתן פסק דין לטובתה ולטובתה השוויה בין גברים לנשים – פסק דין שנתקבל בחום ובלא כל ההגנות בצדgor – הרי הפקודה המוצעת היא חסרת תקדים בעולם כולו". (תרגום חופשי מאנגלית) כך גם במאמרו של פרידנברג, אצ"מ 2 AK245, לעיל העראה .¹⁵⁷

שם: "אני יידע, אם משרד הרכנות ישם לעמוד על רמה אחת עם בית הדין הפרימיטיבי של השבת הערבי, אבל יידע אני, שעד עכשוו היו מופעות לפני נשים צדוקיות, כדי לטען לנשים זכויות, איש לא מיחה על זה. מעכשי אטור יהיה לאשה, שהיא עורך-דין, להופיע לפני משרד הרכנות, כי הופעה כזו תהשך לפי החוק החדש כighthנות בלתי פרופיסיונלית, והעונש על כighthנות בלתי פרופיסיונלית".¹⁷³

PRO CO733/190/9. מכתב למזכיר הראשי מהתאחדות נשים עבריות (ד"ר רווה ולט-שטרוס – נשיא; ד"ר אלה ברכיהו – מווכירה) מיום 15.5.1930.

"In fact it has now been universally recognized that: PRO CO733/190/9 175

מלכתחילה, שכן מילא הッדר המשפטי הנוגג הוא שעורך דין בעל רישיון יכול להופיע בבית דין דתי (שאינו מוסלמי) רק בהיתר של אותו בית דין.¹⁷⁶ אלא שנראה כי הסתמכות על נוהג זה גם ביחס לנשים לא הניחה את דעתם שלسلطנות המנדט, או למצער של זkidן השופטים, אשר פירט את חששו מפני "חבייה פמיניסטית אקטיבית" כך:

[i]f Clause 2 of the Bill...is amended in the sense proposed without saving the rights of non-Moslem Religious Courts as to who they will allow to practice before them, we shall, sooner or later, be faced with some active feminist demanding to be heard before one of the non-Moslem Religious Courts, all of which, except the Rabbinical Courts, are, I should surmise, thoroughly conservative with regard to this matter.¹⁷⁷

לפייך, קובע זkidן השופטים, יש לקבוע בפקודה ברורה ומפורשת איסור גורף על הופעת נשים עורכות דין בכתה דין דתיים, ולא רק בכתה דין שבטיים. עמדה נחרצת זו של מקידונל עליה בקנה אחד עם התווה שניסינו לו חוק פකודת גג'ץ היה ניסיון אמיתי, שמטרתו אכן הייתה להגביל את הפרקטיקה של נשים עורכות דין בכל המחוות שעלולה להיווצר בהם וגישות דתית-תרבותית מיוחדת. חשוו של צנסלור, לעומת זאת, היה כאמור צד בהרבה, והצטמצם לאפשרות הופעתן של נשים לפני דין מוסלמי דתי בלבד.

מלבד הה拮נוגות החלה ל מגבילה שנוספה בסעיף 2 לפకודת, יצאו גורמים רבים נגד סעיף 3 לפకודת, שבו נוספה סמכות ל זkidן השופטים ולנציב העליון למנווע נשים להופיע בבית המשפט בתחוםים מסוימים, דוגמת זנות, אונס ושאר עבירות מין. גם כאן עמדו המבוקחות והמבקרים על האבסורד שהגבלה פועלתן של הנשים בעניינים שבהם חшибות רבה במיוחד למעורבותה של עורכת דין דוקא.¹⁷⁸

it is just in matters affecting family law that intervention of women is particularly desirable even in such capacities as Magistrates, Police Officers, etc."

¹⁷⁶ PRO CO733/190/9. מכתב מגינצברג.

¹⁷⁷ PRO CO733/190/9. מכתב מזידן השופטים מיום 12.6.1930.

¹⁷⁸ מעניין לציין כי בנותויז'ץ חילק על מקידונל באשר להסדר הנכון בשאלת הופעת נשים בכתה דין דתיים. אמנם הוא הסכים עם הצורך למנוע נשים עורכות דין להופיע בכתה דין שבטיים, אך עוד על העול שייגרם במניעת הופעת נשים בכתה דין הרכניים, בגיןו לפרקтика שנגהנה קודם לכך. החשש הגדול ביותר היה מפני הופעת נשים בכתה דין המוסלמיים. בנותויז'ץ למןיע בדרך פחota גורפת את האפשרות הקלהשה שאישיה ועמדו בתנאים להופיע לפנייהם כדי שם מנוסחים בפקודת עורך הדין, "Provided that where the holder of a licence to practise : 1922, באזעויות תיקון סעיף 2 כך: Council to be qualified to practise" .PRO CO733/190/9, Council to be qualified to practise" 23.5.1930. מזר מבנטויז'ץ מיום 15.5.1930. מכתב מהתחードות נשים עבריות, ד"ר רווה ולוט-שטרואס, למזכיר הראשי מיום 15.5.1930. התחードות הנשים לא שמרה את מהותה בஸגרה ההתכובות עם המזכיר הראשי בלבד,

ואכן, כפי שדוחה בסופו של דבר לlord פספילד, המחאות הנמרצות עשו את שלהן.¹⁸⁰ סעיף 2 בנוסח הפקודה שהתקבלה לא כלל את המגבלה הגורפת של הופעת נשים בכתיב דין דתיים שאינם מוסלמיים. התוצאה הייתה שההסדרים שחלו קודם קודם לכך על עורci דין חלו בעת גם על עורכות דין.¹⁸¹ גם סעיף 3 לפకודה לא נחקק בסופו של דבר. אם כך, מודיע נחקרה הפקודה מלכתחילה? נוסחה הסופי מבילט עורך דין צ'נסלור, ואולי במידה מה אף זקן השופטים מיותרת כמעט לחלו. היינו כי הנציג העליין צ'נסלור, ואולי במידה מה אף זקן השופטים מקידונל, צפו מראש את סופה של הפקודה, אולי אף כיוונו להגיע אליו, והכל כדי שיוכלו להוכיח לערבים שאכן ניסו לעקוף את פסיקת בג"ץ אשר בפועלקידמה את היהודים? אמנם אין לדעת בוודאות שזו הייתה מטרת המהלך כולו, ויתכן אף כי כוונתו הייתה בראשית הדרך השתנו במהלך ההתרכזויות, אך נראה כי במקרה זה, סופו של המהלך אכן יכול להעיד על תחילתו, והתקנת טיפות הפקודה נועדה בעיקר ליצור מראות עין של איזון ביחס לפסק הדין בעניינה של גינצברג.

ו. אחרית דבר

הפקודה עברה ב-15 ביולי 1930 ופורסמה בעיתון הרשמי يوم לאחר מכן, פחות משבועיים לפני שקיבלה גינצברג את הרישוין מיידי זקן השופטים. האם מדובר במסיכות מקרים מעניינת? והאם זו רק אירונה היסטורית או מקרים שהפקודה שעבירה ב-1930 הביאה בסופו של דבר לאויה תוצאה בריך שאליה הגיעו ראיים המשל כבר ב-1925, בתחילת מאבקה של גינצברג? ואולי אף קודם לכן ב-1920 לאחר פניהה של ברנה רשל? בכך אנו חוזרים לשאלות שהצבנו בראשית הדרך: מדוע נמנעה מנשים הזכות לשמש עורכות דין מלכתחילה, מדוע הוענקה בהמשך בפסק דין של בג"ץ המנדטורי, ומדווע נעשה ניסיון לשוללה חיליקת בחקיקה "עוקפת בג"ץ"? מה הייתה הדינמיקה שעמדה בבסיס המאבק הזה? ואולי אפשר להשליך ממנו על מאבקים משפטיים אחרים? החנו גם, בזיהוות, שלומות הפיתוי לראות במאבק הזה מאבק פמיניסטי, ברמת ההתנהלות המשפטית זה היה בעייר סיפור פוליטי אשר

אלא נתנה לה פומבי. ראו "מחאה כנגד הצעה עורכת דין ממנה 1930" (להלן) 12.6.1930. אך כאן ניתן תוספת מעניינת הנוגעת לפדרוקש שנוצר, שלפיו על האישה עורכת הדין יוטלו הגבלות על ייצוג נשים נפגעות תקיפה מינית, ואולם את קרben התקיפה בודקת רופאה אישת דוקא: "הילד או האשה הצעירה שנאנסה צריכה לקבל הגנה, צריכה לשפוך שיחה, על צרותיה וענותה, למין? לא לאשה עורכת הדין! בודאי הייתה זאת אשה רופאה שהמעונה נמסרה לה לשם בדיקה והשיטה צריכה להעיר בפני בית הדין על תוצאות בדיקתה". (ההדגשה במקורו).

¹⁸⁰ PRO CO733/190/9. מכתב מיום 31.7.1930.

¹⁸¹ ככלומר בתי דין דתיים שאינם מוסלמיים והנין הושאר להסדרה עצמאית בידי כל בית דין, ועל בתיהם הדיני המוסלמיים הוותל ההסדר שנקבע בפקודה עורך הדין, ולפיו עורך הדין יכול להופיע לפני בית דין מוסלמי בתנאי שעדם בנסיבות בקיות דין המוסלמי, או שהמוסמכת המוסלמית העלונה אישרה הופעתו לנוכח ידיעותיו ואופיו.

מהלכיו הוכתו לכל אורך הדרך מאינטלקטואלים אישיים ומיחשי כוח מערכתיים של כל הקבוצות הפוליטיות והמוסדות שהיו מעורבים בעניין.

סיפורו המאבק על בניתן של נשים בתחום עירכת הדין בארץ ישראל הוא מקרה מבחן מרתק לשאלות האלה. אך גם לאחר שנים מספר של חקר הספרוז הזה, התשובה לשאלות האלה אינה ברורה לנו. אין לנו ספק שבבסיס המאבק הייתה מהות של מאבק פמיניסטי: עם התקדמות המאבק הפכו טיעוניה של רוזה גינצברג, מי שהובילה את המאבק לאורך רוב שנותיה, יותר ויותר פמיניסטיים;¹⁸² בתוכנו של פסק הדין הסופי שניין בעניין נוכל להזות נימוקים מהותיים, פמיניסטיים ואידאולוגיים; גם ההתנגדויות הרחבות לנסיון להתקין פקודה עוקפת בג"ץ באו מקום פמיניסטי-אידאולוגי. אלא שדומה שבהתובנות מפוכחת, אולי אף צנית מעט, נגלה שככל אלה נדחקים לשוליים, והסיפור הוא במידה רבה סיפור פוליטי, הן הפוליטיקה של השלטון הבריטי בטריטוריה דו-לאומית מסוכסכת הן הפוליטיקה המפלגתית של ממשלה האם הן ייחסו הכוח ומערכות היחסים שרוו בין השחקנים המשפטים. מן הזווית הזאת, עבדתנו תורמת גם לדין המתmeshן בדבר שאלת עצמאותה של המערכת השיפוטית בפלשתינה-ארץ ישראל. אלא שעוד כה אלה זו נבחנה בהיבט מצומצם למדי, של עצם האפשרות לפ██וק בניגוד לעמדת הרצויה על המஸל והשלכותיה של פסיקה זו. אנו מuzziים לבחון את הנושא מזוויות אחרות, לנסות ולהשוף שיתופי פועלה אפשריים שהתרחשו מאחוריו הקלעים, ותפעול הדדי במישורים של עשייה משפטית רחבה יותר, לרבות מהלך حقיקתי מתוחכם בתגובה לפ██קה שכשהיא לעצמה נראה "בלתי תלויה".

בעבודתו המרתקת של אסף לחובסקי על אודוטה حقיקת הילדים בפלשתינה המנדטורית הוא מזהיר כי טעות להניח, כפי שהניחו לא מעט היסטוריונים, שהמטרה העיקרית של החוק היא שינוי פני המציאות החברתית:

Government officials and nongovernment actors use legislation to convey images of themselves rather than to alter reality. In the case of Palestine's child-protection laws, representation – that is, the active use of legislation to convey images of its creators – became the lawmakers' main goal. Palestine's child-protection laws were enacted not to protect children but to protect British colonial rulers' public image.¹⁸³

¹⁸² במקומות אחד אנו עוסקים בשאלת הפמיניזם של גינצברג. רוא ורות הלפרין-קרדי ואיל כתבן, "כשהאשה נעשית עורך דין... רוזה גינסמן – מובילת המאבק על זכויות הנשים לשמש כעורכות-דין בתקופת המנדט הבריטי על ארץ-ישראל". עתיר להתפרקם בספר: *חוקה אחת ומשפט אחד לאיש ולאשה*: נשים, זכויות ומשפט בתקופת המנדט (אייל כתבן, מרגלית שליה ורות הלפרין-קרדי עורךם, בהכנה).

ASSAF LIKHOVSKI, LAW AND IDENTITY IN MANDATE PALESTINE 212 (2006) 183

המאבק על זכויות של נשים לשמש ערכות דין בארץ ישראל

דומה כי דברים דומים עולמים ממחקרים על אודוטה המאבק על זכונות של נשים לעסוק בעריכת דין בארץ ישראל. לכל אורך הדרך ראיינו כיצד הייתה התחנהולה תוצאה ושיתוף של מאבקי כוח פוליטיים-מפלגתיים או פוליטיים לאומיים, וכי גם כאשר הכוון היה פרו-נשי, לאמתו של דבר הוכחהו המהלים חיזוניים של מעמד ונוראות ולא מתחן רצון אונתי של קידום נשים. גם בעניינו, על פי רוב ממשלה המנדט נגרהו למעשה אחר לחצים מבחוץ ולא יזמה או הובילה את השינוי, בדיקן כפי שהיא בעניין החקיקה המגנה על ילדיים. שאלת דימוייה החיזוני של בריטניה בעניין המדיניות השכניתו, וכן על כך הלחץ הציבורי, הסיקור התקשורתי, מעורבות ארגוני הנשים והאגוד הממצויע של ערבי הדרין היהודיים, כל אלה הובילו לכיוון של קידום החקיקה. האירועים המדיניים-הלאומיים, ובראשם מאורעות טרפ"ט, טרפו את הקבילים והעמידו את השיקולים הפוליטיים בראש סדר העדיפויות. אלו בתורם הובילו לאותו הסדר מתחכם של הכשרות המהלך שהייתה כבר רצוי מבחינת הבריטים באמצעות בית המשפט, שנפתח ניטרלי, ומיד לאחריו החשת הליך החקיקה שמטרתו הפעם הייתה להפיס את דעת הקהל בצד הערבי לאחר שכבר ניתנה החלטה שיפוטית לטובה היהודים.

אם נזקק את הדברים, הרי שמדובר נסיבות אחת יקרה מצב שבטיו נמנעה הזכות, ומערכת נסיבות אחרת יקרה מצב שבטיו ניתנה הזכות. הרצון לשמר על איזון בין היהודים לערבים הנחה את הבריטים לכל אורך המאבק, הציורי או המשפטי, ובעיקר לאחר מתן פסק הדין, אף על פי שלעתים עקרון המחויבות הכהולה שימוש תירוץ בלבד כדי לעכב את זכות הנשים לשמש ערכות דין. כך למשל, כשהמאפיינים אישיות-אישיותיהם והנו את מקבלי ההחלהות, שהעדיפו לטיחס את טעם הסירוב בנימוק זה כדי שישובם לא יתפס אנטיפמיניסטי. הזכות ניתנה בסופו של דבר כשקובעי המדיניות יכולם היו "לمازن בין העatribים הרוחחים": הם קידמו את השמירה על השקט החעשיתי על ידי שפלו לאוזן בין היהודים ליהודים; הם השיגו יחס ציבורי טובים על ידי שיפור דמיוה של ממשלה בעניין מדיניות אחרות; הם ביצרו את מעמדו של בית המשפט עצמאי ונטול פניות. בתחוםם ורב, הם הסתייעו בבית המשפט ובמנגנון החקיקתי כדי לקדם בעיקר את ענייניהם הפוליטיים (ובתוכן כך את המנגנון המשפטי עצמו, כאמור). אל כל אלה נוסף ממון צירוף נסיבות מסוימות שאפשר את התוצאה הסופית, ורק בהתקיים כל תנאי התאפשרה הענקת הזכות לנשים לשמש ערכות דין בארץ ישראל: כשממשלה הליבורן שלטתן; כשלציבור העליון ולזקן השופטים היו יחס עבודה תקין; כשהטורקים כבר העניקו את הזכות מצד אחד ובארץ מתחילה התפתחות לקידום מעמד האישה הערביה מצד אחר; כשלוח ארגוני הנשים והתקשורת מבידים על קובי המדיניות; כשהברקע מאורעות טרפ"ט והאפשרות לחתן פסק דין הנחפס למגיע מקום ניטרלי, בד בבד עם חקיקה "מנטולת"; כশנהלת המאבק היא בעלית קשרים וכישורים חברתיים ומשפטיים. כל אלה, לאחר שכך הבשילו התנאים בתהליך ממושך, אפשרו בסופו של דבר את מתן הזכות לנשים לתוךם שהייתה נעל בפניהן עד אז ולשמש ערכות דין. העמידה על משקלם המctrבר של כל התנאים האלה, ובראשם שני

השיקולים הפליטיים המרכזים של הדמיון החיזוני והאיוזן הפנימי, רק מחדדים את ההכרה בכך שמאבך הנשים, מעצם היותו כזה, היה שولي בכל הסיטואציה זו. מרבית הנסיבות היו חיזוניות למהות ולתוכן הכוחות שביקשו הנשים. כאשר בוחנים את הרובד הפורמלי של הטיפור, קרי את הפן של ה"מדינה" (במובן של ישות מדינית, להבדיל מן החברה האורחית), מתברר שהධין הפמיניסטי היה משני לכל אותן נסיבות. הוא עלה בזירה המשפטית-חיקתית בעיקר כאשר היה מדובר בפקידים או במדינאים אנטיפמיניסטים, או כשהיה צורך במצבה מעטפת של טיעון פורמלי לשיקולים הפליטיים האמתיים, שהרי החשש שלא להרגיז את הערבים והמצב באזור לא יכולם היו להיחשב טיעונים או נימוקים חוקיים לעיכוב הוצאות. מן הזווית הזאת אףוא זכויות הנשים היו קלף במשא ומתן שהתנהל במקום אחר למורי. אמן הדיוון הפמיניסטי מילא מקום מוכז בזירה המשפטית-שיפוטית, בתוצר השיפוטי שהניב המאבק המשפטי, אך נראה כי אי-פרוסום פסק הדין מנע ממנה מהפהן לאמן דורך משפטית-חברתית בנושא זכויות נשים בארץ ישראל. בשאלת מורכבות מקומו של הדיוון הפמיניסטי ברובד הלא-פורמלי של הטיפור, קרי מן הפן של החברה האורחית, אנו עוסקים במקרה אחר. לעניינו כאן, די במידה על הפער שבין המהות הערכית-פמיניסטית של המאבק לבין מרכיביו החיזוניים הפליטיים-לאומיים-מבנהים, אשר הם, בסופו של דבר, הנו יהו מתחילה ועד סוף. במובן זה, דומה כי הטיפור הציני שאותו הצענו בראשית המאמר הוא הטיפור המנצח. השאלה עד כמה נכונה הצעיה במאבקים משפטיים אחרים לקידום נשים נותרת פתוחה.

High Court No. 87/28

In the Supreme Court sitting as a High Court of Justice

Before:- The Senior Puisne Judge, Mr. Justice
Kermack and Mr. Justice Khayat.

In the application of :-

Mrs. Rosa Ginzberg   Petitioner
v.
The Legal Board   Respondent

Application for an Order to issue to the respondent to
show cause why Petitioner should not be admitted to the
Foreign Advocates Examination.

Judgment – of Mr. Justice Corrie.

1. The petitioner, Mrs. Rosa Ginzberg, Desires to be admitted to practice as an advocate and for this purpose has applied to the Legal Board for permission to present herself as a candidate at the Foreign Advocates' Examination.
2. Her application has been refused by the Legal Board in a resolution passed on the 13th of June, 1929, in the following terms:-

“The Board sees no reason to change the decision made in October 1922, that, according to the true interpretation of the Advocates' Ordinance 1922, women are debarred, on the ground of sex, from admission as advocates in Palestine.

The Board is of opinion that to permit a woman to sit for the Foreign Advocates' Examination might be interpreted as giving her, if successful in the examination, the right to claim admission as an advocate; and as, in their opinion, women cannot be admitted as advocates, they consider themselves obliged to refuse Mrs. Ginzberg's application to sit for the Foreign Advocates' Examination.”

3. The Petitioner is now asking for an order directing the Legal Board to permit her to take the examination. The point that the Petitioner may be entitled to take the

examination, although not entitled to be admitted as an advocate, has not been raised; and this Court has, therefore, only to consider whether the Petitioner is or is not disqualified by reason of her sex from admission to practise.

4. The legislation regulating to the admission of advocates, is to be found in the Advocates' Ordinance 1922, and the rules made thereunder in 1926, read in conjunction with the Interpretation Ordinance 1929.

5. Section 5 of the Advocates' Ordinance 1922, prescribes the conditions of grant of a licence in the following terms:-

5. (i) Licences shall be granted either to practise before any Civil Court in Palestine, or to practise before any Moslem Religious Court in Palestine.

(ii) Subject as is hereinafter provided an applicant for a licence to practise before any Civil Court must satisfy the Board :-

a. That he has attained the age of 25 years.

b. That he is of good character.

c. That he has passed not less than two years service in the office of an advocate licenced to practise in Palestine.

d. That he is adequately qualified by examination as to his knowledge of law, to practise as an advocate in Palestine.

(iii) An applicant for a licence to practise before the Moslem Religious Courts must satisfy the Legal Board :-

a. That he is adequately qualified by examination as to his knowledge of Moslem Law to practise before the Moslem Religious Courts and is of good character or

b. That he is certified by the Supreme Sharia Council to be person qualified to practise by his knowledge of Moslem Law and by his good character.”

6. Section 3 of the Interpretation Ordinance 1929 declares that :-

“In every Ordinance, unless there be something repugnant in the subject or context:- (30) words importing the masculine gender include females.”

7. This provision gives statutory to a rule of interpretation which has been generally applied in Palestine since the British Occupation.

8. We have, therefore, to determine whether there is anything “in the subject or context” of the Advocates' Ordinance 1922, repugnant to the application of the Ordinance to women.

המאבק על זכויות של נשים לשמש עורך דין בארץ ישראל

9. As regards the subject of the Ordinance it is to be noted that as the date when the Ordinance was passed, women had become eligible for admission to both branches of the Legal Profession in England by virtue of the Sex Disqualification (Removal) Act 1919. Hence it cannot be argued that from the point of view of the mandatory authority by which the Ordinance was enacted, the profession of an advocate was, at the time when the Ordinance was enacted a profession like that of the soldier or the priest, restricted exclusively to males.

10. We have, therefore, to ascertain whether there was any provision of the Ottoman Law applicable to Palestine, or of the earlier legislation of the occupying Power, which restricted the profession of an advocate to males.

11. Subject to a law dated the 1st Ramadan, 1327, which had no bearing on this point, the Ottoman Law in force in Palestine on 1st November, 1914, as to the qualification of advocates is contained in a Regulation issued on the 1st Zilhijjah 1301.

12. The first article of this Regulation restricts the right to practise as an advocate to persons who have obtained the diploma of the Law School, and to duly qualified foreign advocates.

13. Art. 2 and subsequent articles of the Regulation however provide for the admission of persons who have obtained their diploma from the School of Law.

14. Art. 4 enumerates the conditions which must be fulfilled by the candidate; and it is important to note that, while this article requires that the candidate shall be at least 25 years old, it contains no restriction to the male sex.

15. It does not appear, therefore, that there was anything In the terms of the Ottoman Law which excluded women from admission to practise as advocates.

16. It is not suggested by the Petitioner that before the British Occupation, any woman did in fact exercise the profession of an advocate either in Palestine or in any other part of the Ottoman Empire; but the Petitioner argues that this was purely the consequence of the social custom which then restricted a woman from practising a profession, and that it is not for the Court to give such a custom the force of law. In support of this argument the Petitioner has cited a passage from the judgment of the Judicial Committee of the Privy Council delivered on 15th October. 1929, in Edwards v. Attorney General for Canada (1930 A.C.124), in which it was held that women were qualified to become members of the Canadian Senate. In the course of their judgment their Lordship said (at p.134) :

“The fact that no woman had served or has claimed to serve such an office is not of great weight when it is remembered that custom would have

prevented the claim being made or the point contested. Customs are apt to develop into traditions which are stronger than law and remain in force long after the reason for them has disappeared”

This dictum appears peculiarly applicable to the social conditions of the Ottoman Empire before the War.

One point has been raised with regard to the context. It has been argued that the terms of section 5 of the Advocates' Ordinance 1922, apply equally to Civil and to Moslem Religious Courts, and that it cannot have been the intention of the legislator to permit women to qualify to practise as advocates before Moslem Religious Courts. In considering this argument, however, it must be borne in mind that no provision of the Ottoman Law excluding women from practising before the Sharia Courts has been cited in this Court. I must therefore conclude that, if the appearance of a woman as an advocate before a Sharia Court was repugnant to Moslem sentiment, the occurrence of such an incident under the Ottoman regime was prevented not by any legislative prohibition, but by the social custom to which reference has already been made. It is therefore not fatal to the interpretation which the petitioner asks the Court to put upon Section 5 that such interpretation would make it legally possible for women to practise before the Sharia Courts.

17. With regard to Proclamation No. 50 dated the 15th July, 1918, and the Rules of Courts published in Official Gazette No. 10 on 7th November 1918 (now repealed by Section 28 of the Advocates' Ordinance 1922) all that need be said is that they contained no provision which excluded women from admission.

18. I hold, therefore, that there is nothing in the subject or context of the Advocates' Ordinance to prevent the application of the rule of interpretation, laid by the Interpretation Ordinance, and hence that the Petitioner is entitled to her Order.

Delivered this 15th day of February, 1930.

(sgd) O.C.K. Corrie.

Senior Puisne Judge.

Judgment of Mr. Justice Kermack.

Admission to take the examination held by the Council of Legal Studies for persons who have obtained the legal diploma of a foreign university, law School or professional institution, called to the Foreign Advocates' Examination is governed by the Advocates' Ordinance 1922 and Rules made thereunder in 1926.

המאבק על זכויות של נשים לשות ערכות דין בארץ ישראל

The object of that ordinance us stated in the preamble to be “the admission of persons to practice as advocates and to make other provisions relative to the exercise of the profession.”

The regulation of the admission of advocates is therefore one of the principal purposes of the Ordinance and the sections Dealing with this matter from a fairly complete code on the subject. Section 27 retains the provisions of Chaps.II, & III. of the Ottoman Regulations as to advocates so far as not inconsistent with provisions of the Ordinance but where a new law lays down a new code on a certain subject it is not a legal method of interpretation to read isolated phrases from the old law into the new. The Turkish Law as to the Admission of Advocates is therefore impliedly abrogated by the Ordinance.

As regards the argument that the spirit of the Turkish Law is to be retained and that according to that spirit it is highly improper that women should exercise the profession of advocacy. This amounts to a plea that the practice of the law by women was contrary to the public policy, including religious policy. On the one hand it is clear that no woman did under the Turkish regime practice as an advocate and that many judges would have been shocked at the appearance before them of women Advocates.

On the other hand, the seclusion of women is not a fundamental article of the Moslem religion, nor is there any law pointed out forbidding women to do similar things. The prohibition in the Turkish Law is merely arrived at by deduction from the fact that women could not obtain a degree, and the removal of the barrier to women as regards degrees appears to have automatically removed the barrier to their becoming advocates in Turkey. No reason is suggested why that should be against public policy in Palestine which is not against public policy in any of the surrounding countries, including Turkey, Syria and Egypt or in the territory of the Mandatory State.

The legislature has not seen fit to make any prohibition of this or similar nature although the question must have been before them. It is therefore impossible to hold that it is contrary to public policy.

The question must therefore be decided purely on the Ordinance of 1922. That Ordinance is expressed through out in the masculine but the Interpretation Ordinance 1929, Sec. 3c (30), which applies to Ordinances made before as well as after its date, words importing the masculine gender include females, and women lawyers being quite well known in 1922, there seems no reason to think that this section of the Interpretation Ordinance does not apply.

The Court therefore orders that the Legal Board shall admit the Petitioner to take

אייל כתבן ורות הלפרין-קדרי

the Foreign Advocates Examination when it is next held unless she is debarred by some other reason.

Delivered this 15th day of February 1930.

(sgd) S.G. Kermack.

Acting Puisne Judge.

Judgment of Mr. Justice Khayat.

Although the provision of the Law quoted by both sides could be interpreted as referring to males and females, yet the practice in force under the Turkish regime was to prevent ladies from joining the Law School, up to the year 1908, when the government sent a number of ladies to Paris to learn law. I do not think that at present sentiments would be shocked at seeing ladies pleading in the Civil Courts, especially if they are of the non-Moslem communities. I therefore, hold that the order nisi should be made absolute, although the spirit in which the law relating to advocates was made intended males, which is confirmed by the practice which had prevailed up to the present; there is, however, nothing which restricts the profession to males. Moreover the present state of the country does not prevent the admission of ladies as advocates.

Delivered this 15th day of February 1930.

(sgd) F. Khayat.

Puisne Judge.